

NEDENLERİ VE SONUÇLARI BAKIMINDAN GENÇLER ARASINDA YAYGINLAŞAN İŞSİZLİK*

Prof. Dr. Sedat MURAT**
Yrd. Doç. Dr. Levent ŞAHİN***

ÖZET

Günümüzde sosyo-ekonomik sorunların en önemlileri arasında gösterilen işsizlik olgusu, giderek artan bir biçimde gençler arasında da yaygınlaşmaya başlamıştır. Nedenleri ve sonuçları bakımından yetişkin işsizliğine göre oldukça farklı unsurları bünyesinde barındıran genç işsizliği sorunu ile başa çıkabilmek ve genç bireyler üzerinde yarattığı tahribatı en aza indirgeyebilmek için, sorunu ortaya çıkaran nedenlerin ve bu sorunun meydana getirdiği sonuçların çok titiz bir şekilde tespit ve analiz edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, genel olarak genç işsizliğine neden olan faktörlerin ayrıntılı bir şekilde analizini gerçekleştirmek ve çalışma hayatına henüz yeni adım atma sürecinde bulunan gençlerin olası bir işsizlik durumu ile karşılaştıklarında maruz kaldıkları sorunları ekonomik, sosyal ve psikolojik bakımdan ayrıntılı bir şekilde incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Genç İşsizliği.

ABSTRACT

Unemployment which is referred to as one of the most important socio-economic problems of today has also been spreading among the youth. Youth unemployment encompasses more different aspects in relation to its causes and results than adult unemployment. Therefore, youth unemployment should be carefully handled by defining and analyzing the causes of the problem and its results to combat and reduce

* Bu çalışma, Prof. Dr. Sedat Murat'ın danışmanlığında Dr. Levent Şahin'in kaleme almış olduğu "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Genç İşsizlik Sorunu" isimli doktora tez çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

*** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

the damage created on the youth. The aim of this study is to put forward a detailed analysis of the factors that cause youth unemployment and examine the problems of the youth who are in the phase of entering the labor market by taking into consideration the economic, social and psychological aspects.

Key Words: Youth, Youth Unemployment.

GİRİŞ

Yeryüzünde yaşayan canlıların en değerlisi olan insan, ilk çağlardan günümüze değin hayatını idame ettirmek için bir çaba gösterme durumundadır. Bu çabaların en önemlisi olarak ifade edilen çalışma hakkı, insan hakları ile ilgili temel sözleşmelerin hemen hemen hepsinde yer almaktadır. Bu uluslararası belge ve sözleşmeler, çalışma hakkını, insanın onurlu bir yaşam sürdürebilmesi için sahip olduğu bir hak olarak kabul etmekte ve bu hakkı korumayı amaçlamaktadır.¹ Buna rağmen, günümüz dünyasında istihdam ve işsizlik sorunu, ortaya çıkma nedeni bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte en önemli ekonomik ve sosyal sorun olarak kabul edilmektedir.

İşsizlik sorunu, özellikle 1980’li yıllardan itibaren yalnızca az gelişmiş ülkelerin değil, gelişmiş olan ülkelerin de en önemli sorunu haline gelmeye başlamış ve bu sorunun çözümüne yönelik olarak gerek ulusal gerek uluslar arası bazda plân, program ve stratejiler üretilmeye başlanmıştır. Tüm bu önlemlere rağmen, işsizlik sorunu, istenilen oranlara düşürülemediği gibi gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede artış göstermiştir. Günümüzde işsizlik olgusu artık küresel bir sorun haline gelmiştir.

Küresel bir sorun haline gelen işsizlik, özellikle bazı dezavantajlı gruplar açısından nedenleri ve sonuçları bakımından çok daha büyük etkiler

¹ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 23. md.; Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Üçüncü Bölüm, 6. md.; Uluslararası Çalışma Örgütü’nün İstihdam Politikasıyla İlgili 122 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi, 1. md.; Avrupa Sosyal Şartı, Birinci Bölüm, 1. md.; Uluslararası Sözleşmelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Murat Şen, **Türkiye Cumhuriyeti’nin Onayladığı İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Alanındaki Çok Taraflı Uluslararası Sözleşmeler**, Ankara, TÜHİS Yayın No. 41, 2003.

yaratmaktadır. Bu dezavantajlı grupların başında ise şüphesiz ki gençler gelmektedir. İnsan yaşamının en önemli ve verimli olması gereken dönemini teşkil eden gençlik dönemi; bebeklik, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinden daha farklı yapısal özelliklere sahip olunan bir evredir. Yaşamının en önemli evresinde işsizlik sorunu ile karşılaşan bir bireyin çok önemli sorunlarla karşılaşacağı aşikârdır.

Bu çalışmada öncelikli olarak “genç” ve “genç işgücü” kavramları ile ne ifade edilmek istendiğinin açılımı yapılacak ve genç işgücüne benzer kavramlar hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra kime “genç işsiz” denmesi gerektiğinden hareketle dünyada genç işsizliğinin boyutları ortaya konacaktır. Dünyadaki genç işsizliği sorunu, tüm boyutlarıyla ortaya konduktan sonra, bu sorunun ortaya çıkışındaki nedenler tartışılacaktır. Mikro ve makro nedenler çerçevesinde yapılacak olan bu tartışmada, herhangi bir bölge, ülke ya da gelişmişlik kıstası kullanılmayacaktır. Yani, genç işsizliğinin oluşum nedenleri genel hatlarıyla verilecektir. Son olarak ise, gençler arasında yaygınlaşan işsizliğin sonuçları ekonomik, sosyal ve psikolojik bağlamda değerlendirilecektir.

1. GENÇ, GENÇ İŞGÜCÜ VE BENZERİ KAVRAMLAR

İnsanlar, yaşamları süresince, birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılmamış bulunan çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık süreçlerinden geçerler. Yaşanılan her bir çağ, bir önceki çağdan etkilenir ve kendisinden sonra gelen çağı etkiler. İnsanların çocukluk çağlarından, gençlik ve olgunluk çağlarına geçiş süreci, etkilerini yalnızca bireyin bedensel durumunda göstermez. Bunun yanında, psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok etkileri bulunmaktadır. Öte yandan, her çağın kendine has birtakım ayırıcı özellikleri bulunduğu da unutulmamalıdır.²

Bütün bu dönemlerin kendine has ve önemli bir takım özellikleri bulunmakla birlikte, kuşkusuzdur ki, insan hayatının en önemli ve etkin dönemini “gençlik” dönemi oluşturmaktadır. Gençlik döneminin, bebeklik, çocukluk ve yetişkinlikten daha farklı ve önemli bir dönem olarak algılanmasında pek çok faktör rol oynamaktadır. Gençlik dönemini karakterize eden biyolojik özelliklerinin yanı sıra, etkinlik, ilgiler ve hedefler açısından

² Sedat Murat, “Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye’de Gençlerin İşsizliği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991, s. 17.

önemli farklılaşmaların bulunması, bu dönemi ön plâna çıkararak faktörlerden bazılarıdır. Bir ülkenin toplam nüfusu içerisinde genç kesimin sahip olduğu özellikler, genç ve gençliğin diğer yaş dilimlerinden ayrı olarak tartışılmasını ve araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktadan hareketle; bir olgu olarak gençliği görmezden gelmek mümkün olmadığı gibi; nüfusun ekonomik ve sosyal yapısına ilişkin “sorun çözme” uğraşlarında bu kesimi dikkate almamak da imkânsızdır.³

Genç ve gençlik kavramlarına ilişkin tam olarak görüş birliğine varılmış bulunan evrensel bir tanım henüz yapılamamıştır. Böyle bir görüş birliğine varılamamış olunmasının en önemli nedenlerinin başında, gençlik çağının soyut bir kavram olmasının büyük payı bulunmaktadır.⁴ Gençlik kavramı üzerine, gerek biyolojik, gerek demografik, gerek psikolojik, gerekse de sosyolojik pek çok tanımlamaya rastlamak mümkündür. Başlama ve bitişi ile ilgili sınırları olmakla birlikte, kendine özgü ifade ve etkinlik biçimlerine sahip olması nedeniyle gençlik kesimi, uluslar için her zaman önemli bir potansiyel güç olarak kabul edilmektedir.⁵ Her ne kadar gençlik kavramı konusunda evrensel olarak kabul edilmiş bir tanım olmasa ve farklı bakış açılarıyla gençlik ile ilgili tanımlamalar yapıyor olsa da, pek çok uluslararası kuruluş, yayın ve bilimsel çalışmalarında gençliği; insan yaşamının bir evresi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak göstermekte ve somut bir yaş grubuna indirgemektedir.⁶

Gençlik tanımı üzerinde tam bir fikir birliğine varılamamasının en önemli nedenlerin başında, ülkelerin sahip oldukları kültürel, kurumsal ve siyasal farklılıklar gelmektedir. Gelişmiş olan ülkelerde gençlik çağının alt sınırı konusunda genel olarak kabul edilen ortak görüş, zorunlu eğitim çağının sona erdiği yaşa tekabül ederken, üst sınır konusunda ülkeden ülkeye farklılıklar görülmektedir.⁷

³ İsmail Doğan, **Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar**, 6. bs., Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2004, s. 362.

⁴ Naci Gündoğan, **Genç İşsizliği**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayın No. 1320, 2001, s. 5.

⁵ Doğan, **a.g.e.**

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz., United Nations, **World Youth Report 2005: Young People Today, and in 2015**, United Nations Pub., October 2005.; ILO, **Global Employment Trends For Youth 2008**, Geneva, ILO Pub., 2008.; World Bank, **World Development Report 2007: Development and the Next Generation**, Washington DC, The World Bank Pub., 2006.

⁷ Niall O’Higgins, **The Challenge of Youth Unemployment**, Employment and Training Papers 7, Geneva, ILO Pub., 1997, p. 1.

White ve Kenyon,⁸ gençlik ile ilgili yaş sınırlamalarındaki ülkeler arasında görülen bazı farklılıkları şu şekilde tespit etmişlerdir: Avustralya 12-25 yaş, Botsvana 12-29 yaş, Malezya 15-40 yaş, Mozambik 14-35 yaş, Nijerya 6-30 yaş, Svaziland 12-30 yaş, Uganda 13-35 yaş ve Zambiya 15-25 yaş.

Ülkeden ülkeye farklılıklar gösteren yaş sınırlamaları, gençlik ile ilgili politikaların uygulanışında da farklılıklar arz etmektedir. Williamson,⁹ bu farklılıkları, İngiltere’de 13-19, Estonya’da 7-26, Hollanda’da 0-25 (bu yaş aralığında bir alt grup olarak gençlik 12-25 arası grup olarak da ele alınmaktadır), İspanya’da 14-30 (şu sıralarda sınırın 32 ya da 34 yaşa yükseltilmesi tartışılmaktadır) ve Lüksemburg’da 12-25 yaş arasına yönelik olarak “Genç İstihdam Politikaları”nın uygulamaya konulduğunu belirterek göstermektedir. Bir çalışmasında O’Higgins, Birleşmiş Milletler’in, 15-24 yaş grubunu “genç” olarak kabul ettiğini önemle vurgulamıştır.¹⁰

Ülkemizde planlı kalkınma dönemine girildikten sonra, genç nüfus tanımlamaları, II. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda 14-24 yaş arası, III. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda 14-22 yaş arası, IV. ve V. Beş Yıllık Kalkınma Planları’nda 12-24 yaş arası ve VI., VII., VIII. ve son olarak da IX. Beş Yıllık Kalkınma Planları’nda 15-24 yaş arasındaki nüfus için yapılmıştır.¹¹

Pek tabidir ki, yukarıdaki tanımlamalar, gençlik üzerine atfedilmiş bulunan biyolojik ve statik tanımlamalardır. Diğer bir ifadeyle; özellikle işgücü piyasaları ve demografik yapı analizlerinde daha doğru ve objektif analizler

⁸ Simon White, Peter Kenyon, **InFocus Programme on Skills, Knowledge and Employability: Enterprise-Based Youth Employment Policies, Strategies and Programmes**, (Skills Working Paper No 1), Geneva, ILO Pub., 1999, p. 43.

⁹ Howard Williamson, **Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice**, Strasbourg, Council of Europe Pub., October 2002, p. 31-32.

¹⁰ Niall O’Higgins, **Youth Unemployment and Employment Policy: A Global Perspective**, Geneva, ILO Pub., 2001, p. 10.

¹¹ DPT, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**, Ankara, DPT Yayınları, 1967, s. 255.; DPT, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)**, Ankara, DPT Yayınları No. 1272, 1973, s. 790.; DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)**, Ankara, DPT Yayınları No. 1664, 1979, s. 155.; DPT, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**, Ankara, DPT Yayınları No. 1974, 1985, s. 149.; DPT, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**, Ankara, DPT Yayınları No. 2174, 1989, s. 288.; DPT, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**, Ankara, DPT Yayınları, 1995, s. 26.; DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, DPT Yayınları, 2000, s. 91.; DPT, **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, DPT Yayınları, 2006, s. 37.

yapılmasını sağlayacak tanımlamalardır. Oysaki bu tür bir kavramsallaştırmayı toplum bilimcilerin doğrudan kabul etmesi beklenemez. Bu konuda toplum bilimcilerinin eleştirilerinin odak noktası, bu tanımın zaman ve mekân değişkenlerini hesaba katmadığı; gençliğin, tarihsel ve toplumsal olaylardan etkilenmeyen, değişmeyen bir doğası olduğunu varsaydığı görüşüdür.¹² Çalışmanın ana konusu olan genç işsizliği olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi için ise, her şeyden önce “genç işgücü” ve benzeri kavramlar arasındaki benzerlik ve farklılıkların iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, genç işgücü, çocuk işgücü, çırak ve stajyer kavramlarının doğru analizleri yapılmalıdır.

Genel olarak, çocuk ve genç işgücünün ayırımına ait yaklaşımlar, ikili bir yapı arz etmektedir. Birinci yaklaşıma göre, yasal olarak belirlenen asgari çalışma yaşının altında olduğu halde çalışanlar “çocuk işgücü” kapsamında, asgari çalışma yaşı ile rüşt yaşı arasında kalarak çalışanlar ise “genç işgücü” kapsamında değerlendirilmektedir. Örnek verilmek istenirse, bir ülkede asgari çalışma yaş sınırı 15, rüşt yaşı ise 18 olarak tespit edilmişse, 15 yaş altında çalışanlar, çocuk işgücü grubuna, 15-18 yaş grubu arasında çalışanlar ise genç işgücü grubuna dâhil edilmektedir. Böyle bir çerçeve, yasal düzenlemelerle çelişmeyeceğinden dolayı uygulamada kolaylık sağlayabilmektedir. Ancak, asgari çalışma yaşı ile ilgili düzenlemelerin hiç olmadığı ya da yetersiz olduğu ülkelerde, çocuk ve genç işgücünün istismarına yol açılabilmektedir. Çocuk ve genç işgücüne ait ikinci yaklaşım ise, çocuk-genç işgücüne ilişkin yaş sınırlarını, asgari çalışma yaşından veya rüşt yaşından bağımsız bir şekilde belirlediği durumdur. Böyle bir yaklaşım, var olanı değil, olması gerekeni ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.¹³

Pek tabidir ki, yukarıdaki açıklamalar kavramların teorik varsayımlarını ifade etmektedir. Teorik varsayımlardan öte uygulamalara bakıldığında, ülkemiz yasalarında genç işgücü kavramına tam olarak açıklık getirilememekle birlikte, genç işgücünün hangi yaş grubunu temsil ettiği konusunda da kesin bir hüküm bulunmamaktadır. 1961 T.C. Anayasasının 43. maddesinde “çocuklar, gençler

¹² Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu, Nurhan Yentürk, “Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle”, **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**, Der., Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayın No. 205, 2008, s. 4-5.

¹³ Yener Şişman, “Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Çocuk ve Genç İşgücü”, **Kamu-İş**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, s. 5-6.

ve kadınlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunur” ibaresi, 1982 T.C. Anayasasının 50. maddesinde ise “küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların özel olarak korunacağı” ibaresi yer almaktadır. Görüldüğü üzere, her iki Anayasada da özel olarak korunması gereken üç ana grup belirtilmesine rağmen, çalışma şartları bağlamında hükme dayalı olarak sadece kadın ve çocuklardan söz edilmektedir.¹⁴

22.05.2003 tarihinde kabul edilerek, 10.06.2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunumuzda da genç işgücüne ilişkin yaş sınırlaması ya da tanım yapılmamış, sadece çocuk ve genç işgücüne ilişkin koruyucu hükümler yer almıştır.¹⁵

ILO ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar gençlik dönemini 15-24 yaş grubu olarak kabul ettiğinden ve aynı zamanda 4857 Sayılı İş Kanunumuzun 71. maddesine göre, onbeş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasak olduğundan hareketle; genç işgücü kavramı, 15-24 yaş grubu arasında bulunan ve bir hizmet akdine dayalı olarak ücret karşılığı çalışan kişi olarak tanımlanabilir.¹⁶

Genç işgücüne benzeri kavramlar arasında en fazla öne çıkanlar şüphesiz ki, çocuk işgücü, çırak ve stajyer kavramlarıdır. Bunlar arasında özellikle “çocuk” kelimesinin, tarifini tam olarak vermek oldukça zordur. Yaş faktörüne bağlı olarak tanımlanmak istense dahi, ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye farklılıklar gösterebilen çocuk kavramı, küçük yaştaki oğlan veya kız, ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre ise çocukluk, gençlikten önce gelen ve buluş ile sona eren dönem olarak belirtilmektedir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, çocukluk döneminin dinamik bir süreç ve sürekli değişiklik gösteren

¹⁴ Sedat Murat, “Gençlerin İşsizliğine Genel Bir Bakış”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul, İÜ Yayın No. 3867, 40. Kitap, 1995, s. 176-177.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz., 4857 Sayılı İş Kanunu md. 71. **Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı**, md. 72. **Yer ve su altında çalıştırma yasağı**, md. 73. **Gece çalıştırma yasağı**, md. 85 **Ağır ve Tehlikeli İşler**, md. 87. **18 Yaşından küçük işçiler için rapor**.

¹⁶ Catherine Loughlin, Julian Barling, “The Nature of Youth Employment”, **Young Workers: Varieties of Experience**, Ed. Julian Barling, E. Kevin Kelloway, Washington Dc, American Psychological Assoc., 1999, p. 18.

olgunlaşma çağından ibaret olduğu ve bu sebeplerden ötürü de çocuk kavramına değişmeyen tek tip bir tanımın verilmesinin imkânsız olduğu ortadadır.¹⁷

20 Kasım 1989 tarihinde BM Genel Kurulu Tarafından kabul edilen ve Türkiye'nin de 14 Eylül 1990'da imzaladığı BM'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin birinci maddesine göre, "çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" ibaresi yer almaktadır. Bu tanımlama, Türk Medeni Kanunu'nda küçük kavramı ile ortaya konulmakta ve 18 yaşını doldurmamış olan herkes, "küçük" eş deyimle "çocuk" olarak kabul edilmektedir.¹⁸

Uluslararası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulu tarafından Cenevre'de toplantıya çağrılan ILO Genel Konferansı, 1 Haziran 1999 tarihinde yapmış olduğu 87. Oturumu'nda, "Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Acil Önlemler Sözleşmesi"ni kabul etmiş ve bu sözleşmenin 2. maddesine göre de "çocuk" teriminin 18 yaşının altındaki herkese uygulanacağını benimsemiştir.¹⁹

4857 Sayılı İş Kanunumuzun 71. maddesi, çalıştırma yaşı ve çocukların çalıştırılması yasağı ile ilgili olan hükmü, AB'nin 2 Haziran 1994 tarih ve 94/33 sayılı Direktifi'ne uygun bir biçimde yeniden düzenlemiştir. Buna göre, her ne kadar açık tanımlamaları yapılmamış olsa da "çocuk" ve "genç işçi" kavramları getirilmiş ve 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır. Ancak, istisnai durumlarda, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimini bitirmiş çocukların nitelikleri belirtilen hafif işlerde çalıştırılabilecekleri kabul edilmiştir. İlgili maddede ayrıca, çocuk ve genç işçilerin çalıştırılabilecekleri işlerde esas alınacak hususlar ve bu işçilerin işyerinde çalışma süreleri okula gidip gitmediklerine göre yeniden düzenlenmiştir. Bunun haricinde 72. maddeye göre, onsekiz yaşını doldurmamış erkek çocukların yer ve su altında çalıştırılmaları; Madde 73'e göre ise, sanayiye ait işlerde onsekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılmaları yasaklanmıştır.²⁰

¹⁷ Şişman, a.g.e., s. 4.

¹⁸ Özcan Karabulut, **Türkiye'de Çalışan Çocuklar**, İstanbul, Çözüm Yayıncılık, 1996, s. 6.

¹⁹ Şen, a.g.e., s. 321-322.

²⁰ Remzi Özmen, **Notlu-Gerekeçli-Karşılaştırmalı İş Kanunu ve İlgili Mevzuat**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 148-150.

Çocuk kavramının herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımı yapılamıyor olursa da, ILO ve BM gibi önemli uluslararası kuruluşların 15-24 yaşında çalışanları genç işgücü olarak kabul ettiği ve ILO'nun çocuk işgücünde benimsediği yaş sınırının 15 olduğu gerçeğinden hareketle çocuk işgücünü; “15 yaşın altında hayatını kazanmak ya da aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma hayatına atılan çocuklar” olarak tanımlamak mümkündür.²¹

Yaygınlığı ve etkileri bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye ve dönemler dâhilinde önemli farklılıklar gösteren çocuk işgücü istihdamı, bugün de varlığını sürdüren bir sorundur. Uluslararası işgücü standartlarına göre çocuk işgücünün sömürülmesini sağlayan işler; “zihinsel, fiziksel, sosyal ya da ahlâkî yönden çocuklar açısından tehlikeli olan ve eğitimlerini engelleyen işler” olarak tarif edilmektedir.²² ILO tarafından yayınlanan rapora²³ göre, 2004 yılı itibariyle dünyada yaklaşık olarak 1 milyar 566 milyon çocuk nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusun ekonomik anlamda aktif kesimi ise, 317 milyondur. Yine, bunların yaklaşık olarak 217 milyonu yasal olmadığı halde çalışmakta veya diğer bir ifadeyle çalıştırılmaktadır. Daha da kötüsü, 126 milyon çocuğun zihinsel, fiziksel, sosyal ya da ahlâkî yönden tehlikeli olan ve eğitimlerini engelleyen işlerde çalışıyor olmalarıdır.

Genç işgücüne benzer kavramlardan biri de “çırak”tır. Çırak, “çıraklık sözleşmesi” adı verilen yazılı bir sözleşmeye dayalı olarak bir meslek veya sanatı öğrenmek amacıyla işyerinde faaliyet gösteren kimsedir”. Çıraklıkta asıl amaç, bir işçi gibi iş görmek değil, bir sanat veya işi öğrenmektir.²⁴ Batılı ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde, bir iş ya da sanatı öğretme sürecinde,

²¹ Banu Karaman, Melih Özçalık, “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü”, *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2007, s. 32.

²² ILO, **Child Labour Statistics**, Report III, 18th International Conference of Labour Statisticians, Genova, 24 November – 5 December 2008, p. 7.; Chaya S. Piotrkowski, Joanne Carrubba, “Child Labour and Exploitation”, **Young Workers: Varieties of Experience**, Ed. Julian Barling, E. Kevin Kelloway, Washington Dc, American Psychological Assoc., 1999, p. 129-130.

²³ ILO, **The End of Child Labour: Within Reach**, Report of The Director-General, Global Report Under The Follow-Up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, Repot I, (B), International Labour Conference, 95th Session 2006, International Labour Office, Geneva, 2006, p. 6.

²⁴ Ercan Akyiğit, **Yeni Mevzuata Göre Hazırlanmış İş Hukuku**, 3. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 71-72.

devletin kurduğu ve yönettiği meslek ve sanat okullarının yanında işveren kesiminin de okul ya da kurs açarak topluma yararlı olmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu noktada işverenlerin nitelikli işçi ihtiyacını karşılama hususunda başvurdukları en pratik yol işyerine çırak almak ve onu eğitmektir. Devlet de bu sürece katkıda bulunmak amacıyla, çırakları koruyucu ve bunların sosyal güvenliklerini sağlayıcı düzenlemeler yapmak durumundadır.²⁵

Ülkemizde 1977 yılına kadar olan süreçte çıraklık ilişkisi, Borçlar Kanunu'nun "Hizmet Akdi" bölümü içinde yer alan hükümlerle düzenlenmiş bulunmaktaydı. Günümüzün gelişen ve değişen çalışma ilişkilerini de göz önünde bulunduracak özel bir çıraklık kanunu ilk olarak 1977 yılında Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu olarak, daha sonra ise 1986 yılında bu kanunun yerini alacak şekilde 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu çıkarılmıştır. 1986 yılında çıkarılan bu Kanunun adı da 2001 yılında yapılan bir değişiklikle Mesleki Eğitim Kanunu (MEK) olmuştur.²⁶

3308 sayılı MEK'e göre, çıraklar en az ilköğretim okulu mezunu olmalıdırlar. Ayrıca, 14 yaşını doldurmuş ve 19 yaşından gün almamış olmaları gerekmektedir. Ancak, 2001 yılında 4702 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle birlikte, 14 ve 19 yaş sınırları korunmakla birlikte, 19 yaşını dolduranların da çıraklık eğitimine tabi tutulabilmelerine, daha önceden çıraklık eğitiminden geçmemiş olma şartı ile izin verileceği belirtilmiştir.²⁷ Bu bilgi, genç işgücü bağlamında önem arz etmektedir. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere, 15-24 yaş grubundaki çalışanlar, genç işgücü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, 19 yaşına kadar, hatta belirli şartlar dâhilinde 19 yaşından fazla olarak da çıraklık statüsünde bulunabileceklerin, kavramsal açıdan genç işgücü ile karıştırılması doğal bir sonucu teşkil edecektir. Bu yüzden, aralarındaki farklılıkların tespiti yerinde olacaktır.

Genç işgücü ile çırak arasındaki farklılıkların bilinmesi için hukuki durumlarının incelenmesi gerekmektedir. Aralarındaki en önemli ayırım noktası, genç işgücünün hizmet sözleşmesine, çırağın ise çıraklık sözleşmesine göre çalışıyor olmalarıdır. Bu noktada önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi, çıraklık sözleşmesinin hizmet sözleşmesi sayılıp sayılmayacağı

²⁵ Nuri Çelik, **İş Hukuku Dersleri**, 16. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s. 37.

²⁶ **A.e.**

²⁷ Fatih Uşan, "Çıraklık Alanında Yapılan Son Değişikliklerin Değerlendirilmesi", **Çimento İşveren**, Cilt: 17, Sayı: 1, Ocak 2003, s. 22-23.

hususunda iken; bir diğeri ise, çıracın işçi sayılıp sayılmayacağı hususundadır. Bu hususlara bulunacak cevaplar, genç işgücü ile çırak arasındaki ayrımı en net biçimiyle ortaya koyacaktır.²⁸ Nitekim başta Borçlar Kanununun “Hizmet Akdi” bölümünde yer alan “çıraklık mukavelesine ilişkin hükümler olmak üzere, 3308 sayılı MEK’e göre bir iş sözleşmesine dayanarak değil, çıraklık sözleşmesine dayalı olarak çalışan çıraklar, çıraklık sözleşmesinde belirtilen esaslara göre, bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştirmek üzere işe alınırlar. Dolayısıyla, hizmet sözleşmesinin ana unsurları “bir iş görme” karşılığı “bir ücret ödeme” olduğu halde, çıraklık sözleşmesinin ana unsurları “bir meslek öğrenmeye” karşılık “bir mesleği öğretme” olduğu ortaya çıkmaktadır.²⁹

Stajyer de genç işgücüne benzer kavramlardan biridir. Ancak, taşıdığı özelliklerden dolayı hem genç işgücünden hem de çıraklıktan önemli farklılıklar göstermektedir. Bir meslek ya da sanat hakkında teorik bilgiye sahip olup, bu bilgileri uygulama safhasında geliştirmek amacıyla işyerinde faaliyet gösteren kişiye stajyer denir.³⁰

Stajyerlik uygulamaları incelendiğinde, özellikle yüksek öğrenim sırasında yapılan pratik çalışmaların birçoğunun staj çerçevesinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Stajın en önemli özelliklerinin başında, işverenin staja ilişkin olarak ücret ödeme borcu altında olmaması gelmektedir. Bununla birlikte, uygulamada stajyerlere işveren tarafından kendi takdirine göre ve genellikle asgari ücret düzeyinde ücret ödendiği de görülmektedir.³¹

Stajyerlik uygulaması, daha çok yüksek öğrenim sürecinde bulunan genç nüfus arasında yaygın olduğundan dolayı, genç işgücü ve bunun yanında çıraklık ile karıştırılabilmektedir. Oysaki stajyerlik ilişkisi ne genç işgücünde olduğu gibi geçimini sağlamak için bir hizmet akdine dayalı olarak gerçekleştirilmekte, ne de çıraklık ilişkisinde olduğu gibi bir mesleği öğrenmek amacıyla çıraklık sözleşmesine tabi bulunmaktadır. Stajyerler, sadece var olan

²⁸ Murat, “Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye’de Gençlerin İşsizliği”, **a.g.e.**, s. 21.

²⁹ Fevzi Demir, **Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku Uygulaması**, 3. bs., İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2003, s. 8.

³⁰ Akyiğit, **a.g.e.**, s. 73.

³¹ Çelik, **a.g.e.**, s. 40.

teorik ve mesleki bilgilerini işyerinde geliştirmek ve tecrübe sahibi olmak için faaliyette bulunurlar.³²

2. GENEL OLARAK GENÇ İŞSİZLİĞİ VE DÜNYADA GENÇ İŞSİZLİĞİNİN BOYUTLARI

Günümüzde Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri disiplini dâhilinde ya da sosyal politika literatüründe kime ya da hangi şartlara haiz olanlara “genç işsiz” denildiğine dair açık bir bilgi ya da kavramsallaştırma yoktur. Böyle bir kavramsallaştırmaya ulaşmanın yolu, genç ve işsizlik kavramlarının bir araya getirilerek mantık çerçevesi dâhilinde bir potada eritilmesinden ibarettir.

Buna göre genç işsiz, “çalışma irade ve iktidarına sahip olup da cari ve geçer ücret üzerinden ve ayrıca kanun yahut örf ve adetle tayin edilmiş saatler zarfında bir iş aradığı halde bulamamış” ve “maruz kaldığı aylaklık durumu kendi arzı ve isteği dışında meydana gelmiş olan” 15-24 yaş arasında bulunan kişiye denir. Bu şekilde ortaya çıkan işsizlik olgusuna ise “genç işsizliği” denmektedir.

Yapılan araştırmalar, günümüzde gelişmekte olan ülkelerde olduğu kadar endüstrileşme sürecini tamamlamış pek çok ülkede de genç işsizlik sorununun, öncelikli olarak halledilmesi gereken sosyal bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, gençlerin işsiz kalmaları konusunda genel kabul gören eğilim, onların yetişkinlere oranla daha fazla sosyal risk altında oldukları ve erken kariyer fırsatlarının gençler açısından belirsiz ve düzensiz bir periyodu teşkil ettiğidir. Bu kırılğan yapının açılımı, yalnızca ilk işi elde etmedeki zorlukla ifade edilmemekte, bunun yanında pek çok meslek grubunun istikrarsız ve kısa dönemli özellikler taşıdığına da vurgu yapılmaktadır.³³

Bugünkü konjonktürde gençler, hiç olmadığı kadar yüksek oranlarda eğitimlerine devam etme eğilimindedirler. Artık onlar, işte ve toplumda varmak istedikleri emeller hakkında daha net fikirlere sahiptirler ve kişisel özerkliklerine sahip olmak ve aktif vatandaşlık olgusuna erişimde tüm fırsatları

³² Demir, a.g.e., s. 9-10.

³³ Helen Russell, Philip J. O’Connel, “Getting A Job in Europe: The Transition From Unemployment to Work Among Young People in Nine European Countries”, **Work, Employment; Society**, Vol.: 15, No: 1, 2001, s. 1.; Martijn de Goede vd., “Family Problems and Youth Unemployment”, **Adolescence**, Vol.: 35, No: 139, Fall 2000, p. 587-588.

kollamaktadırlar. Gençler, ekonomilere enerji, kabiliyet ve verimlilik getirmekte ve geleceğin gelişiminin temellerini atmaktadırlar.³⁴ İşte bu noktada önemli olan onlara, eğitimleri, yetenekleri, özellikleri doğrultusunda insan onuruna yakışır “düzgün iş” alanlarının yaratılmasıdır. Bunun tam tersi durumunda yani, gençlerin işsiz kalma ya da iş arama konusunda cesaretlerinin kırıldığı durumlarda veyahut eksik istihdam koşullarında çalıştırıldıklarında bunun maliyetine hem ülke ekonomisi, hem bireyin kendisi hem de ailesi katlanmak zorunda kalacaktır. Özellikle işgücü piyasasına ilk defa atılmaya hazırlanan bir gencin düzgün iş fırsatlarından yararlanamaması, onun geleceğe dönük olarak kafasında oluşturduğu çalışma hayatına ilişkin umutları en asgari seviyeye indirecek ve aslında olmaması gereken ancak mecburen katlanması gereken bir davranış modeli içerisine girmesine neden olacaktır. Bu model de, ya işsiz kalma durumunu ya da elverişsiz çalışma şartlarını kabul etmek olacaktır.³⁵

Tablo 1, küresel işgücü piyasasına ilişkin verileri gençler açısından 1998, 2008 ve 2009 yılları itibariyle toplu bir şekilde göstermektedir. Buna göre, dünyada 2009 yılı itibariyle 619.2 milyon genç işgücü bulunmakta; bunların %59.5’ini (368.5 milyon) erkekler, %40.5’ini (250.6 milyon) ise kadınlar oluşturmaktadır. 2009 yılında istihdam edilen gençlerin sayısı, 321 milyonu erkek ve 217.5 milyonu kadın olmak üzere toplamda 538.5 milyon; işsiz gençlerin sayısı ise, 47.5 milyonu erkek ve 33.2 milyonu kadın olmak üzere 80.7 milyondur. Bu doğrultuda görülmektedir ki, hem işgücü sayısında, hem bu işgücünün istihdam edilmesinde hem de işsizlik rakamlarında genç erkekler, genç kadınlara oranla daha büyük bir yer kaplamaktadır.

³⁴ ILO, **Global Employment Trends for Youth 2008**, Geneva, ILO Pub., 2008, p.2.

³⁵ ILO, **Global Employment Trends for Youth 2006**, Geneva, ILO Pub., 2006, p. 1.

Tablo 1: Gençler İçin Küresel İşgücü Piyasası Göstergeleri

Genç (15-24)	Toplam			Erkek			Kadın		
	1998	2008	2009	1998	2008	2009	1998	2008	2009
İşgücü (milyon)	577.8	614.4	619.2	340.6	364.7	368.5	237.2	249.7	250.6
İstihdam (milyon)	505.9	540.4	538.5	298.6	321.3	321.0	207.2	219.1	217.5
İşsizlik (milyon)	71.9	74.1	80.7	41.9	43.4	47.5	30.0	30.6	33.2
İKO (%)	54.7	50.8	51.0	63.2	58.8	59.1	45.9	42.5	42.5
İstihdam Oranı (%)	47.9	44.7	44.4	55.4	51.8	51.4	40.1	37.3	36.9
İşsizlik Oranı (%)	12.4	12.1	13.0	12.3	11.9	12.9	12.6	12.3	13.2

Kaynak: ILO, Global Employment Trends For Youth 2010: Special Issue on the Impact of the Global Economic Crisis on Youth, Geneva, ILO Pub., 2010, p. 61.

Sözü edilen rakamlara oransal olarak bakıldığında da, erkeklerin kadınlara oranla işgücüne katılma ve istihdam oranlarında üstünlük sağladığı ve daha düşük işsizlik oranları ile karşılaştığı görülmektedir. Buna göre, 2009 yılı itibariyle gençlerin işgücüne katılma oranı erkeklerde %59.1, kadınlarda %42.5 ve toplamda da %51.0 olarak gerçekleşmiştir. Yine 2009 yılı çerçevesinde gençlerin istihdam oranları gözden geçirildiğinde ise, erkeklerde %51.4; kadınlarda %42.5 ve toplamda da %44.4'lük oranların gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 1'de sunulan veriler, bir anlamda dünyada gençlerin işsizliğinin küresel bir sorun olarak algılanması gerekliliğini ispatlar niteliktedir. Çünkü, dünyada genç işsizlik oranları, göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür ve giderek artan bir seyir izlemektedir. Gerçekten de mevcut veriler irdelendiğinde, dünyadaki toplam genç işsizlik oranlarının, 1998 yılında %12.4, 2008 yılında %12.1 ve 2009 yılında da %13 olarak gerçekleştiği görülmektedir. %13 genç işsizlik oranı, üzerinde düşünülmesi gereken büyük bir orandır. Diğer tüm işgücü piyasası göstergelerinde olduğu gibi işsizlik oranında da genç kadınların, genç erkeklere oranla daha dezavantajlı olduğu görülmektedir. 2009 yılı itibariyle genç kadınların işsizlik oranı %13.2 iken, bu oran genç erkeklerde %12.9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Bölgelere Göre Dünyada Genç İşsizliği

Genç İşsizliği (milyon)	Toplam			Erkek			Kadın		
	1998	2008	2009	1998	2008	2009	1998	2008	2009
Dünya	71.9	74.1	80.7	41.9	43.4	47.5	30.0	30.6	33.2
Gelişmiş Ekonomiler ve AB	9.6	8.5	11.4	5.2	4.8	6.7	4.4	3.7	4.7
Merkez ve Doğu Avrupa (AB Dışı)	6.2	4.6	5.4	3.5	2.6	3.1	2.7	2.0	2.3
Doğu Asya	13.6	12.3	12.8	8.0	7.2	7.5	5.6	5.1	5.3
Güneydoğu Asya ve Pasifik	6.7	8.1	8.3	3.7	4.5	4.6	3.0	3.5	3.7
Güney Asya	11.4	14.6	15.3	8.0	10.2	10.7	3.4	4.4	4.6
Latin Amerika ve Karayip	8.4	7.9	8.8	4.3	3.9	4.3	4.1	4.0	4.5
Orta Doğu	2.9	3.6	3.6	1.9	2.2	2.3	1.0	1.4	1.4
Kuzey Afrika	3.7	3.7	3.8	2.3	2.2	2.3	1.5	1.5	1.5
Sahra Altı Afrika	9.4	10.8	11.1	4.9	5.7	5.9	4.5	5.0	5.2

Kaynak: ILO, Global Employment Trends For Youth 2010: Special Issue on the Impact of the Global Economic Crisis on Youth, Geneva, ILO Pub., 2010, p. 62.

Bölgelere göre dünyadaki genç işsizlerin sayısını Tablo 2 vermektedir. Buna göre dünyadaki genç işsiz sayısı 1998 yılında 71.9 milyon iken 2009 yılında %12.2'lik bir artışla 80.7 milyona ulaşmıştır. Bu durum, dünyada genç işsizlerin sayısının sürekli olarak artış gösterdiği anlamına gelmektedir. Bölgelere göre genç işsizlerin sayısı değerlendirilmek istenirse; 2009 yılı itibariyle en fazla genç işsiz 15.3 milyon ile Güney Asya'da bulunduğu görülmektedir. Güney Asya'yı sırasıyla 12.8 milyon ile Doğu Asya, 11.4 milyon ile Gelişmiş Ekonomiler ve AB ve 11.1 milyon ile Sahra Altı Afrika bölgeleri takip etmektedir. Bu rakamlar, genç işsizliği sorununun yalnızca az gelişmiş ülkelerin değil, AB gibi gelişmiş ekonomilerin yer aldığı ülkelerin de çok önemli bir sorunu haline geldiğini göstermektedir. Genç işsiz sayısının en az bulunduğu bölgeler ise, 3.6 milyon ile Orta Doğu, 3.8 milyon ile Kuzey Afrika ve 5.4 milyon ile Merkez ve Doğu Avrupa (AB dışı)'dır. Cinsiyete göre

dünyada genç işsiz sayılarına bakılacak olunursa, 2009 yılı itibariyle dünyada 47.5 milyon erkek ve 33.2 milyon da kadın işsiz olduğu görülmektedir.

Bölgelere göre dünyada genç işsizlik oranlarını gösteren Tablo 3 incelendiğinde, 2009 yılı verilerine dayanarak dünyada genç erkek işsizlik oranının %12.9, genç kadın işsizlik oranının %13.2 ve toplam genç işsizlik oranının da %13.0 olduğu görülmektedir. Bölgelere göre genç işsizlik oranları değerlendirildiğinde, 2009 yılı itibariyle en yüksek genç işsizlik oranlarının sırasıyla, %23.7 ile Kuzey Afrika, %23.4 ile Orta Doğu ve %20.8 ile Merkez ve Doğu Avrupa (AB dışı)'ya ait olduğu görülmektedir. En düşük genç işsizlik oranlarına sahip olan bölgeler ise yine 2009 yılı itibariyle %8.9 ile Doğu Asya, %10.3 ile Güney Asya ve %11.9 ile Sahra Altı Afrika'dır.

Tablo 3: Bölgelere Göre Dünyada Genç İşsizlik Oranları (%)

Genç İşsizliği (%)	Toplam			Erkek			Kadın		
	1998	2008	2009	1998	2008	2009	1998	2008	2009
Dünya	12.4	12.1	13.0	12.3	11.9	12.9	12.6	12.3	13.2
Gelişmiş Ekonomiler ve AB	14.0	13.1	17.7	14.1	13.8	19.5	13.9	12.2	15.6
Merkez ve Doğu Avrupa (AB Dışı)	23.0	17.3	20.8	22.5	16.8	20.6	23.7	17.9	21.1
Doğu Asya	9.1	8.6	8.9	10.6	10.0	10.3	7.6	7.2	7.4
Güneydoğu Asya ve Pasifik	12.2	14.5	14.7	12.1	13.9	14.0	12.4	15.2	15.7
Güney Asya	8.9	10.0	10.3	8.9	9.7	10.1	8.9	10.6	10.9
Latin Amerika ve Karayip	15.6	14.3	16.1	12.9	11.7	13.2	20.1	18.2	20.4
Orta Doğu	22.8	23.3	23.4	20.6	20.3	20.4	29.1	30.8	30.9
Kuzey Afrika	26.5	23.3	23.7	23.7	20.2	20.3	32.6	30.3	31.7
Sahra Altı Afrika	13.5	11.9	11.9	12.7	11.5	11.6	14.5	12.3	12.4

Kaynak: ILO, Global Employment Trends For Youth 2010: Special Issue on the Impact of the Global Economic Crisis on Youth, Geneva, ILO Pub., 2010, p. 63.

Cinsiyete göre genç işsizlik oranlarına bölgesel olarak bakılacak olunursa, 2009 yılı verilerine göre genç erkek işsizlik oranının en yüksek olduğu bölgeler; %20.6 ile Merkez ve Doğu Avrupa (AB dışı), %20.4 ile Orta Doğu ve %20.3 ile Kuzey Afrika iken; en düşük olduğu bölgeler, %10.1 ile Güney Asya, %10.3 ile Doğu Asya ve %11.6 ile Sahra Altı Afrika'dır. Genç kadınların işsizlik oranlarına bakılırsa, 2009 yılı verilerine göre en yüksek işsizlik oranlarının, %31.7 ile Kuzey Afrika, %30.9 ile Orta Doğu ve %21.1 ile Merkez ve Doğu Avrupa (AB dışı) bölgelerine ait olduğu görülmektedir. En düşük genç kadın işsizlik oranlarına sahip olan bölgeler ise sırasıyla, %7.4 ile Doğu Asya, %10.9 ile Güney Asya ve %12.4 ile Sahra Altı Afrika'dır. 243 milyon gence sahip olmasına rağmen, genç işsizlik oranının en düşük seviyede bulunduğu Doğu Asya bölgesi, incelenmesi gereken bir örneği teşkil etmektedir.

Tablo 4, dünyada genç işsizlik sorununun ne denli önemli olduğunu ortaya koymak adına gerçekten de önemli ipuçları sunmaktadır. Buna göre tablo, genç işsizlik oranı ile yetişkin işsizlik oranı arasında nispi karşılaştırma imkanı sunmakta ve tüm bölgeler dâhilinde genç işsizlik oranının yetişkin işsizliğine göre ne kadar olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre 2009 yılı itibariyle dünyada genç işsizlik oranı, yetişkin işsizlik oranının 2.7 katı daha fazladır. Aynı karşılaştırma genç erkekler arasında yapıldığında 2.8 ve genç kadınlar arasında da yapıldığında 2.6 katı daha fazla çıkmaktadır.

Tablo 4: Genç İşsizliğinin Yetişkin İşsizliğine Oranı (%)

	Toplam			Erkek			Kadın		
	1998	2008	2009	1998	2008	2009	1998	2008	2009
Dünya	2.6	2.8	2.7	2.8	2.9	2.8	2.5	2.7	2.6
Gelişmiş Ekonomiler ve AB	2.3	2.6	2.5	2.6	2.9	2.8	2.1	2.3	2.2
Merkez ve Doğu Avrupa (AB Dışı)	2.3	2.5	2.5	2.3	2.4	2.4	2.3	2.7	2.6
Doğu Asya	2.5	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6
Güneydoğu Asya ve Pasifik	4.7	4.6	5.0	4.8	4.5	5.2	4.7	4.7	4.8
Güney Asya	3.8	3.1	3.1	4.0	3.2	3.3	3.2	2.8	2.8
Latin Amerika ve Karayip	2.6	2.8	2.7	2.6	2.8	2.7	2.6	2.8	2.7
Orta Doğu	3.8	3.8	3.8	3.9	4.0	3.9	3.1	3.2	3.2
Kuzey Afrika	3.4	3.7	3.7	3.7	4.1	4.0	2.7	3.0	3.1
Sahra Altı Afrika	2.0	1.9	1.9	2.1	2.0	2.0	2.0	1.9	1.9

Kaynak: ILO, Global Employment Trends For Youth 2010: Special Issue on the Impact of the Global Economic Crisis on Youth, Geneva, ILO Pub., 2010, p. 63.

Bölgeler arasındaki oransal karşılaştırmaya bakıldığında, 2009 yılı verilerine göre genç işsizliği ile yetişkin işsizliği arasındaki en yüksek nispi farklılığın sırasıyla; 5 misli ile Güneydoğu Asya ve Pasifik, 3.8 misli ile Orta Doğu ve 3.7 misli ile Kuzey Afrika'ya ait olduğu görülmektedir. En düşük nispi farklılıklar ise, 1.9 misli ile Sahra Altı Afrika'da, 2.5 misli ile Gelişmiş Ekonomiler ve AB ve Merkez ve Doğu Avrupa (AB dışı) bölgelerinde ve 2.6 misli ile Doğu Asya'da bulunmaktadır.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, genç işsizlik sorunu, yetişkin işsizliğine oranla daha büyük riskler taşımakta ve daha büyük bir sorunu teşkil etmektedir. Dolayısıyla, bu riskin tespitinin iyi analiz edilmesi ve gerekli olan önlemlerin

risk oluşmadan önce alınması gerekmektedir. Aksi takdirde genç işsizlik sorununun çözümü oldukça zorlaşacaktır.

3. GENÇ İŞSİZLİĞİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Genel anlamda, genç işsizliğinin oluşumuna neden olan faktörler makro ve mikro boyutta incelenmek üzere ikiye ayrılmıştır. Böyle bir ayrıma gidilmesinin nedeni ise, gençlerin; hem yaşadıkları ülkelerin genel yapısal özellikleri, demografik yapıları, eğitim ve işgücü piyasası politikalarının yetersizlikleri ya da uygulama yanlışlıkları ve ekonomik dalgalanmalar ve krizler karşısındaki durumlarını ortaya koyan makro düzeydeki nedenlerin incelenmesi gerekliliği; hem de mikro anlamda özellikle gençlerin ve bazı durumlarda da işverenlerin bir takım bireysel ve karakteristik özelliklerinden kaynaklanan ve işsizliğe neden olan durumların tespit edilmesi zorunluluğudur.

3.1. Makro Nedenler

Genç işsizliğinin oluşumuna makro düzeyde neden olan pek çok faktör sıralanabilir. Bu çalışmada, söz konusu faktörlerden ön plana çıkanlar incelenecektir. Bunlar; toplam talep yetersizliği, ekonomik durgunluk ve krizler, demografik faktörler, işgücü politikalarının yetersizliği, eğitim politikalarının yetersizliği, asgari ücret uygulaması ve gençlere yönelik ücret politikalarıdır.

3.1.1. Toplam Talep Yetersizliği

Genç işsizliğinin oluşumuna neden olan faktörleri inceleyen pek çok araştırmanın ortak sonuçlarından biri, “toplam talep yetersizliği” unsurunun, bu sorunun oluşumunda en önemli faktör olduğu görüşüdür. Nasıl ki, toplam talepte meydana gelen bir daralma genel işsizlik sorununu tetikliyorsa, aynı şekilde genç işsizlik sorununa da yol açmaktadır. Toplam talepte meydana gelen bir azalmanın doğal sonucu olarak işgücü talebi azalacaktır. Bu doğrultuda bu azalmadan yalnızca yetişkin işgücü değil, genç işgücü de etkilenecektir. Hatta yapılan pek çok araştırma böyle bir talep daralması durumunda gençlerin, yetişkinlere oranla çok daha fazla oranlarda işsiz kalma sonucuyla karşılaştıklarını belgelemektedir. Bu çerçevede cevaplanması gereken soru ise neden gençlerin görece olarak yetişkinlere nazaran daha fazla işsizlik durumuyla

karşılaşıyor olduğudur?³⁶ Bu sorunun cevabı konusunda verilebilecek pek çok yanıt, mikro nedenler kısmında detaylı olarak anlatılacaktır.

3.1.2. Ekonomik Durgunluk ve Krizler

Genç işsizliğinin oluşumuna neden olan faktörlerden bir tanesi de ekonomik durgunluk ve kriz dönemleridir. Her ne kadar uygulamada, bir ekonominin iki çeyrek üst üste küçülme yaşaması ekonomik durgunluk; bu sürecin uzun süre sürmesine ise ekonomik kriz adı verilmekte³⁷ ise de, özellikle ekonomik kriz olgusunun genel bir tanımı olmadığı ve ancak ortaya çıktığında teşhis edildiğini ileri süren çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak yine de teori bazlı bir ekonomik kriz tanımı yapılmak istenirse, toplumların ekonomik yapısı ve ilişkilerinden kaynaklanan sorunlar şeklinde ifade edilebilir. Bu sorun, uygulanan ekonomik modelin bütününden kaynaklanabileceği gibi, ekonomik modeli oluşturan çeşitli ekonomik mekanizmalarda meydana gelen bozukluklardan da kaynaklanabilir. Dış ödemeler krizi, finansal kriz ve enflasyon artışının yol açtığı krizler, ekonomik mekanizmalardan dolayı oluşan krizlere örnek olarak gösterilebilir.³⁸

Ekonomik durgunluk dönemlerinde, pek çok ülkede gençlerin iş bulma konusunda önemli sıkıntılar yaşamakta olduğu aşikârdır. Bu dönemlerde; işverenlerin yeni işçi almaktan kaçınmakla birlikte, işgören sayısını azaltma zorunluluğunun bulunduğu durumlarda, genellikle gençleri işten çıkardıkları görülmektedir. Bir de buna “durgunluk dönemi fırsatçıları” diye tabir edilebilecek bazı işverenlerin özellikle gençleri hedef alarak, işten çıkarma tehditiyle, onları daha düşük ücretle çalışmak zorunda bıraktıkları eklendiğinde, genç işgücünün ekonomik durgunluk dönemlerinde hangi zorluklarla yüz yüze olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu dönemlerde uygulamada sıkça karşılaşılan bir

³⁶ O’Higgins, **The Challenge of Youth Unemployment**, a.g.e., s. 26-28.; ILO, **Employing Youth: Promoting Employment – Intensive Growth**, Report for the Interregional Symposium on Strategies to Combat Youth Unemployment and Marginalization, 13-14 December 1999, International Labour Office, Geneva, 1999, p. 9.; Gündoğan, a.g.e., s. 19.

³⁷ Gedik Yatırım, **Ekonomide Durgunluk (Resesyon) Dönemleri: ABD ve Türkiye Örnekleri**, s. 2, (Çevrimiçi) http://www.gedik.com/Analiz/Resesyon_Donemleri.pdf, 8 Nisan 2009.

³⁸ Erişah Arıcan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, İstanbul, Derin Yayınları, Yayın No. 6, 2002, s. 14-15.

diğer uygulama olan günlük çalışma sürelerinin kısaltılması da, gençler arasındaki işsizlik oranlarına ciddi bir biçimde tesir etmektedir.³⁹

Ekonomik durgunluk dönemlerinde, ciddi oranlarda işsizlik sorunuyla karşılaşmak zorunda kalan genç işgücünün içerisinde bulunduğu bu olumsuz hal, bu dönemin daha uzun sürelerle devam etmesi durumunda ortaya çıkan ekonomik kriz süreciyle birlikte daha da karamsar bir tablo haline gelmeye başlamaktadır. Piyasa mantığına göre işleyen ülke ekonomilerinde, işletmelerin yaşaması ve istihdam alanı sağlayabilmeleri kar elde etmelerine bağlıdır. Kriz dönemlerinde daralan talep sonrası insanlar harcamalarını kısmakta ve bunun paralelinde zarar etmeye başlayan işletmeler de üretimi durdurmak zorunda kalmaktadırlar. Üretimin durması bir anlamda istihdamın da daralması ya da tamamen ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Zaten piyasada var olan talep daralmasının üzerine, bir de işini kaybedenler nispetinde yeni bir daralma dalgası eklendiğinde krizin etkileri git gide daha da kötü hissedilmeye başlanmaktadır. Bunlara ilâveten, işini kaybetme korkusunun yayılması, insanların harcamalarını daha da kısmalarına neden olmaktadır. Bu davranış kodu ise, efektif talebin daha da küçülmesine neden olmaktadır.⁴⁰

Gerek lokal gerek küresel kriz dönemlerinde genel olarak işsizlik oranlarının ve özellikle de genç işsizlik oranlarının büyük oranlarda arttığı görülmektedir. 2008 yılının son çeyreğinde ABD’de başlayıp, daha sonra gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede etkilerini tüm yoğunluğuyla hissettiren küresel finansal kriz, zaten pek çok ülkenin önemli bir sorunu olan genç işsizliğinin daha da artmasına neden olmuştur. Örneğin, Türkiye’de henüz krizin başlamadığı bir dönem olan Ocak 2008 tarihinde genç işsizliği oranı %21.2, tarım dışı genç işsizlik oranı %23.7 iken; krizin etkilerinin yoğun bir biçimde hissedilmeye başlandığı Ocak 2009 tarihinde genç işsizliği oranı %27.9’a ve tarım dışı genç işsizlik oranı ise %31.9’a yükselmiştir.⁴¹ Bu durum ekonomik krizin genel olarak işsizlik ve özel olarak da genç işsizlik üzerindeki etkilerini kanıtlar niteliktedir.

³⁹ Murat, “Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye’de Gençlerin İşsizliği”, **a.g.e.**, s. 30-31.

⁴⁰ Sübidey Togan, “Dünyada Küresel Kriz ve İşsizlik”, **TİSK İşveren**, Aralık 2008, (Çevrimiçi) http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=2249&id=106, 17 Nisan 2009.

⁴¹ TÜİK, **İşgücü İstatistikleri**, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8, 16 Nisan 2009.

ILO'nun "Gençler İçin Küresel İstihdam Eğilimleri" 2010 yılı raporu da, yaşanan son ekonomik krizin, genç işgücü üzerindeki etkileri konusuna ayrılmıştır. Bu çerçevede rapor, işgücü piyasalarına ilişkin derinlemesine analizler yapmış ve sonuç olarak da genç işgücünün, küresel krizden yetişkin işgücüne oranla daha fazla etkilendiğini ortaya koymuştur. Buna göre raporda, küresel krizin 2007-2009 yılları arasında genç işgücü piyasaları üzerindeki etkileri şu şekilde özetlenmiştir:⁴²

- Yaşanılan son ekonomik kriz, tüm dünyada gençlerin işsizliğini bugüne dek görülmemiş bir şekilde olumsuz etkilemiştir. Bu çerçevede dünyada genç işsizlerin sayısı, ekonomik krizin başlangıcı olarak kabul edilebilecek 2007 yılından 2009 yılına dek 7.8 milyon (1.1 milyonu 2007-08 döneminde, 6.6 milyonu 2008-09 döneminde) artış göstermiştir. Oysaki krizden önceki 10 yıllık periyot döneminde (1996-97'den 2006-07'ye) genç işsiz sayısı yılda ortalama 192.000 kişi artış göstermiştir. 2009 yılı itibariyle dünyada 80.7 milyon genç iş bulma mücadelesi vermektedir.

- Küresel kriz, genç işsizlik oranlarının bugüne dek görülmemiş bir biçimde artmasını sağlamıştır. Bu bağlamda dünyada genç işsizlik oranı %11.9'dan %13.0'a yükselmiştir.

- Genç işsizlik oranlarının, yetişkin işsizlik oranlarına göre ekonomik şoklar karşısında daha hassas olduğu bu krizin sonuçları ile birlikte bir anlamda kanıtlanmıştır. 2008 ile 2009 yılları arasında yetişkin işsizlerin sayısında %14.6'lık, genç işsizlerin sayısında ise %9.0'lık bir artış meydana gelmiştir. Bununla birlikte, bu durum işsizlik oranları açısından değerlendirildiğinde, 2008-09 yılları arasında genç işsizlik oranı %1 oranında artış gösterirken, yetişkin işsizlik oranı %0.5 olarak artış göstermiştir. Burada da görüldüğü gibi tam iki misli bir durum söz konusudur.

- Genç kadınların iş bulmada erkeklere oranla daha büyük sıkıntı çektiği de ortadadır. Kadın genç işsizlik oranı, 2009 yılında %13.2 ve erkek genç işsizlik oranı da %12.9'dur.

⁴² ILO, **Global Employment Trends For Youth 2010: Special Issue on the Impact of the Global Economic Crisis on Youth**, Geneva, ILO Pub., 2010, p. 4-5.

3.1.3. Demografik Yapı

Bir ülkede genç işsizliğinin oluşumuna neden olan faktörlerden birisi de o ülkenin sahip olduğu demografik yapının özellikleridir. Demografik yapının içerisinde; genç nüfusun büyüklüğü, yaş ve cinsiyet gibi etkenler rol oynamaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan derin yaralar alarak çıkmış pek çok ülkede doğum oranlarında hızlı artışlar meydana gelmeye başlamıştır. Nüfus hızını artırıcı politikaları da uygulayan pek çok ülkede genç işgücü arzının, genç işgücü talebinden fazla olmaya başladığı görülmüştür. Bunun yanında, düşük ücret olarak çalışan ev kadınlarının işgücüne katılma oranlarında meydana gelen önemli artışlar, genç işgücüne alternatif olarak ön plana çıkmalarını sağlamış ve genç işgücüne olan talebi daha da azaltmıştır. Kadın işçilerin maliyetlerinin genç işgücüne oranla daha düşük olması, daha olgun ve daha az disiplin sorunu yaratmaları, işverenleri kadın işçi çalıştırma konusunda harekete geçirmektedir.⁴³

Genç nüfusun büyüklüğü ile işsizlik arasındaki korelasyonu inceleme amacıyla Korenmark ve Neumark⁴⁴ 15 OECD üyesi ülkeyi gözlem altına almıştır. Yapmış oldukları çalışmanın sonucunda, nüfus büyüklüğü ile işsizlik oranı arasında doğru orantılı olmak üzere %0.5'lik bir elastikiyet tespit etmişlerdir. Buna göre, genç nüfusta meydana gelecek %10'luk bir nispi artış, genç işsizliğini nispi olarak %5; oran olarak ise %1 artıracaktır. Örneğin, bir ülkede genç işsizlik oranının %20 olduğu varsayıldığında, şayet genç nüfusta %10'luk bir artış meydana gelirse, genç işsizlik oranı %1 oranında artacak ve %21 olarak gerçekleşmiş olacaktır.⁴⁵ Her ne kadar genç nüfusun büyüklüğü ile işsizliği arasında doğru orantılı bir korelasyon bulunmakta ise de, bu sorunun çözümünde uygulamaya konulması gereken politika, mevcut nüfus artışını nispi olarak azaltmaktansa söz konusu genç nüfus potansiyelinin işgücü piyasalarına

⁴³ Naci Gündoğan, “Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 54, Sayı: 1, 1999, s. 70.

⁴⁴ Sanders Korenman, David Neumark, **Cohort Crowding and Youth Labor Markets: A Cross – National Analysis**, NBER Working Paper No. 6031, Cambridge, p. 31-32.

⁴⁵ O’Higgins, **The Challenge of Youth Unemployment, a.g.e.**, p. 34.

eklemlenmesini sağlayacak bilgi, beceri ve niteliklerin kazandırılması ve ekonomik açıdan yararlı hale getirilmeleridir.⁴⁶

Genç işsizliğine neden olan demografik faktörlerden bir tanesi de yaş faktörüdür. Çalışma hayatına girmek isteyen gençlerden eğitim ve vasıf seviyesi düşük olanlar işverenler tarafından genellikle tercih edilmezken, aynı zamanda eğitim seviyesi yüksek olanlar da almış oldukları eğitim doğrultusunda en iyi işi bulana kadar işsiz kalmayı tercih edebilmektedir. Dolayısıyla hem iyi eğitim almış ve kendilerini yetiştirmiş gençler, hem de nispeten daha az kalifiye olan gençler işsizlik sorunuyla karşılaşabilmektedir. Cinsiyet unsuru da yaş unsuru gibi genç işsizliğinde önemli bir etki yaratmaktadır. Yapılan araştırmalar genç kızların erkeklere oranla iş bulmada daha fazla zorluk çektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle geleneksel yapının hâkim olduğu ülkelerde bu durum daha da belirgin bir hal almaktadır.⁴⁷

3.1.4. İşgücü Piyasası Politikalarının Yetersizliği

Genel olarak işgücü politikalarının yetersizliği ya da yanlışlığına ilişkin farklı görüşlerin mevcut olduğu bilinmekle birlikte, bu görüşlerin büyük bir kısmı Caroleo ve Pastore'nin⁴⁸ de çalışmalarında belirttiği üzere gençlerin katı işgücü piyasası politikalarından olumsuz olarak etkilendiğini göstermektedir. Caroleo ve Pastore, Avrupa Birliği'nin katı işgücü piyasası politikalarına sahip olduğunu ve bu yüzden önemli bir genç işsizliği sorunuyla karşı karşıya olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre, genç çalışma adaylarının iş tecrübesi eksikliklerini gidermeleri hususunda işgücü piyasalarının daha esnek çalışma koşullarına sahip olması gerekmektedir. Bu çerçevede, piyasada geçici işlerin bulundurulması ve bu sayede gençlerin bu tecrübesizliklerini ortadan kaldırması gerekmektedir. Geçici işleri bünyesinde barındıracak bir işgücü piyasası politikasının avantajlarını ise şu şekilde belirtmişlerdir:

- Gençlerin kendilerine en uygun iş seçimi yapma sürecinde bir basamak teşkil etmesi,

⁴⁶ Murat, "Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye'de Gençlerin İşsizliği", **a.g.e.**, s. 32.

⁴⁷ **A.e.**, s. 32-33.

⁴⁸ Floro Ernesto Caroleo, Francesco Pastore, "A Note On Youth Unemployment in EU", **Annals of the University of Petroşani, Economics**, Vol.: 7, 2007, p. 39-40.

- İşverenlerin, görece düşük bir performans karşılığında düşük ücret ödeme şansına sahip olması,
- İşverenlerin, genç insanları deneme fırsatını yakalamış olmaları.

Gerçekten de, ABD ve pek çok gelişmiş Avrupa ülkesindeki işgücü piyasası politikaları karşılaştırıldığında, işgücü piyasası politikalarının genç işsizliği üzerindeki etkileri daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Esnek işgücü piyasası politikalarının dünyadaki en önemli uygulayıcısı olan ABD’de gerek genel işsizlik oranları gerekse de genç işsizlik oranları, Avrupa ülkelerine oranla oldukça düşük seyretmektedir. ABD’deki esnek işgücü piyasası politikalarının temel özellikleri; düşük ücret düzeyi, ücret esnekliği, iş güvencesinin katı düzenlemelerden uzak oluşu ve zayıf sosyal koruma olanakları olarak sayılmaktadır.⁴⁹

Son yıllara kadar Fordist üretim modelinin bir uzantısı olan katı işgücü piyasası politikalarını koşulsuz olarak savunan ve uygulayan Avrupa’da işsizlik sorununun çözümlenememesi bir politika değişikliğini gerekli kılmış ve bu çerçevede işten çıkarmaların ve yeni iş yaratmanın kolaylığının yanı sıra iş güvencesinin bir arada uygulanması anlamına gelen “güvenceli esneklik” anlayışına doğru bir politika geçişi yaşanmıştır. Güvenceli esneklik konusu, Türkiye’deki mevcut uygulamalarıyla birlikte, üçüncü bölümde detaylı bir şekilde tartışılacağından dolayı burada fazla ayrıntıya girilmeyecektir. Ancak, şu durum çok net bir şekilde görülmektedir ki, bugün AB ülkeleri, geçmişten beri sahip oldukları ve benimsedikleri güçlü sosyal koruma anlayışının temel dinamiklerini, yine güvencenin temel alındığı fakat özellikle dezavantajlı grupların istihdam sorununun çözümünde başarılı olacağı savunulan güvenceli esneklik modeline terk ederek yumuşatmaktadır.

3.1.5. Eğitim Sistemlerinin Yetersizliği

Bir kişinin genel anlamda yaşamdan beklentilerini, özel anlamda ise istihdam edilebilirliğini ve işsizliğe maruz kalma süresini uzun dönemde

⁴⁹ Richard Breen, “Explaining Cross-national Variation in Youth Unemployment: Market and Institutional Factors”, **European Sociological Review**, Vol.: 21, Number: 2, April 2005, p.126.

belirleyen etmenlerden en önemlisi olarak gösterilen eğitim⁵⁰ (diğerleri iş deneyimi ve göç), ilk kez iş arandığında beşeri sermayenin tek bileşenini teşkil etmektedir. Bir ülkede eğitim seviyesi ne kadar artarsa, ekonomik performans üzerinde o oranda bir gelişme meydana gelecektir. Eğitime yapılan katkı, beşeri sermaye birikimi sağlamakta, beşeri sermaye birikimi de istikrarlı bir ekonomik büyüme, dolayısıyla gelir artışı meydana getirmektedir. Eğitim ile sağlanan bilgi ve beceriler insanların istihdam edilebilirliklerini artırır ve dolayısıyla işsizlik üzerinde olumlu tesir yapar.⁵¹

Eğitim, her şeyden önce insan kaynaklarının yetiştirilmesi sürecidir. Bireyin fiziksel veya içsel etkinlikler sonucu güç oluşturabilmesi ya da davranış değişikliği meydana getirebilmesi için plânlı bir şekilde örgün ya da yaygın eğitim alması gerekmektedir. Dolayısıyla istihdam öncesi ve üretim döngüsü için olmazsa olmazların başında eğitim gelmektedir. Bu bağlamda, insan unsuru, eğitim faktörüne bağımlı bir değişken olarak gelişim göstermekte ve beşeri sermayenin sürekli olarak güçlendirilmesi, bir ülkenin ekonomik kalkınmasının da en önemli parçalarından birini teşkil etmektedir.⁵²

Sanayi ağırlıklı toplum yapısından, bilgi toplumuna dönüşümün tüm özelliklerinin açık bir şekilde sergilendiği günümüz çalışma hayatının temel belirleyicileri olan yönetim anlayışları ve üretim teknolojilerinde meydana gelen değişiklikler, nitelikli işgücünü ön plâna çıkarmış ve bu durum ülkelerin eğitim sistemlerini gözden geçirmelerini ve gerekiyorsa bir takım reformlar gerçekleştirmelerini zorunlu kılmıştır. Eğitimin bu denli artan önemi, hem kamu hizmeti olarak devletin üstlenmiş olduğu genel eğitim; hem de eğitim hizmetlerine ve maliyetlerine özel kişi ve kuruluşların da katkı sağlaması konularını önemle gündeme taşımıştır.⁵³ Gençler de bu eğitim sisteminin başarısında hem amaç hem de araç rolü üstlenen en önemli bileşeni teşkil etmektedir.

⁵⁰ Bernhard A. Weber, "The Link Between Unemployment and Returns to Education: Evidence from 14 European Countries", **Education + Training**, Vol.: 44, No: 4/5, 2002, p. 171-172.

⁵¹ Walter Muller, "Education and Youth Integration into European Labour Markets", **International Journal of Comperative Sociology**, Vol.: 46, 2005, p. 461.

⁵² İsmail Bircan, "Eğitim ve İstihdam", **Demokratik Eğitim Kurultayı Bireysel Bildirgeler Kitabı**, Ankara, Eğitim-Sen, 2-6 Şubat 1998, s. 561.

⁵³ Eyüp Bedir, "Yirmibirinci Yüzyılda İstihdamın Artan Önemi ve Eğitim-İstihdam İlişkisi", **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi Özel Sayısı**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2002, s. 59.

Gençleri dünyaya ve çalışma hayatına hazırlayarak işsizliği azaltan eğitim sistemlerinin düzenlenmesindeki amaç, yukarıda da değinildiği üzere eğitimden istihdama geçişi kolaylaştıracak düzenlemelerin yapılmasıdır. Eğitim sistemleri yapılandırılırken, sistemin uygulanacağı her bir ülkenin kendi kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal geçmişi; aynı zamanda demografik ve işgücü yapısı da göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Dolayısıyla, tek bir eğitim sisteminin geçerliliğinden ya da doğrululuğundan ziyade, söz konusu ülkenin gereklilikleri, sistemin yapılandırılmasında en önemli rolü oynamalıdır. Gençlerin eğitim sistemi içerisinde kendilerine en uygun yönelimleri belirlemeleri de buna bağlı olacaktır.

Günümüzde genç işsizliği sorununun çözümündeki anahtar unsur, gençlerin kalitesini yükseltmekten geçmektedir. Dinamik bir kavram olan işgücü kalitesi, yalnızca işini doğru bir şekilde yapmak, iyi bir iş disiplini ve ahlâkına sahip olmak anlamına gelmemekte; bunun yanında hâkim olunan bilgi miktarı ve derinliği, taşınan liderlik özelliği, yönetsel beceri, yaratıcılık yeteneği ve değişen çevresel koşullara uyum sağlayabilmeyi de içermektedir. Özellikle bilişim teknolojilerindeki yenilikler ve ardı ardına meydana gelen değişiklikler ve bu değişikliklerin çalışma hayatına yansımaları, gençlerin kendilerini bu teknoloji ve yenilikleri kullanabilecek kapasiteye ulaşmalarını zorunlu kılmaktadır. Eğitim ve iş deneyimi unsurlarından etkilenen ve belirlenen kaliteli işgücü oluşum sürecinin altında ülkelerin uyguladıkları eğitim sistemleri yatmaktadır.⁵⁴

Genç işsizliği sorununun çözümünde eğitim konusu belki de birincil konuyu teşkil etmektedir. Bu sorunun çözümünde gençlere, günümüzün işgücü piyasasının gerekliliklerini karşılayacak eğitim verilmelidir. Dolayısıyla ülkeler, kendi sosyo-kültürel ve işgücü piyasası özelliklerini de göz önünde bulundurarak daha çok modern ekonominin ihtiyaç duyacağı işgücünü yetiştirmek zorundadır. Eğitim sistemi ve sistem içerisindeki gençler, bir ülkenin en dinamik unsurunu teşkil etmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, özellikle gençlere istihdam yaratma bağlamında, Türkiye'deki eğitim sistemi tüm yönleriyle ve mevcut yapısıyla değerlendirilecektir.

⁵⁴ Gönül İçli, "Eğitim, İstihdam ve Teknoloji", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 9, Yıl: 2001, s. 67-70.

3.1.6. Ücret Politikaları ve Asgari Ücret Uygulaması

Gerek kamu gerekse de özel sektör işletmelerinde uygulanan ücret politikalarının, genç istihdamı üzerinde negatif etkileri olduğuna dair genel bir kanı bulunmaktadır. Özellikle, ücretlerin yüksek tutulduğu dönemlerde, işgücü alımlarında gençlerden ziyade yetişkinlerin tercih edildiği öne sürülmektedir. Ayrıca böyle bir uygulamaya gidilmesinin sebebinin de, yetişkin işçilerin, genç işçilere oranla çok daha iyi özelliklere sahip olduğu ve ancak mecburi durumlarda yerlerini gençlere bırakacakları varsayımına dayandığı şeklinde bir görüş birliğine varılmıştır. Ancak, yapılan araştırmalar bu varsayımların doğruluğunu onaylamamaktadır. Özellikle de kendisine gerekli olan eğitimi tamamlamış ve nitelik ve becerilerini işgücü piyasasının gereklilikleri doğrultusunda yetiştirmiş gençlerin en az yetişkinler kadar hatta pek çok durumda onlardan daha da fazla olmak üzere işgücü piyasalarına eklemeye başladığı görülmektedir. Dolayısıyla genel ücret politikalarının, genç istihdamı ya da işsizliği üzerinde doğrudan bir etki meydana getirdiğini söylemek doğru olmayacaktır.⁵⁵

Genç işsizliği üzerinde önemli etkiler bıraktığı varsayımından hareketle incelenen diğer bir konu asgari ücret uygulamasıdır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra gelişmiş olan ülkelerde de görülmeye başlanan işsizlik süreciyle birlikte, bu alanda yapılan çalışmaların sayısı da hızla artmaya başlamıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar özellikle de OECD ülkelerinde asgari ücretin genç istihdamı ya da işsizliği üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda elde edilen genel bulgulardan biri, genç işçilerin asgari ücret seviyesinde ya da ona çok yakın bir seviyede ücretlendirildikleri, dolayısıyla asgari ücret mevzuatında meydana gelen herhangi bir değişiklikten ciddi bir şekilde etkilendikleri; bir diğeri ise, gençlerin pek çok ülkede yetişkinlere oranla çok daha yüksek işsizlik oranlarıyla karşılaştıklarıdır. Asgari ücretin genç işsizliğine etkisi konusunda yapılmış olan pek çok ampirik çalışma da farklı bakış açıları ile farklı sonuçları yansıtmaktadır. Bu uygulamalardan birçoğuna yer verilmek istenirse;⁵⁶

ABD'de 1970'li yıllarda yapılmış olan pek çok çalışmanın asgari ücret ile genç istihdamı arasında önemli oranda negatif ilişki tespit ettiği görülmektedir. Buna göre, asgari ücrette meydana gelen %10'luk bir artış, genç istihdamı

⁵⁵ O'Higgins, **The Challenge of Youth Unemployment**, a.g.e., p. 28

⁵⁶ Youcef Ghellab, **Minimum Wages and Youth Unemployment**, Employment and Training Papers 26, Geneva, ILO Pub., 1998, p. 9.

üzerinde %1 ila 3 arasında bir düşüğe neden olmaktadır. Ancak, 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yıllar boyunca yapılmış pek çok çalışmada, asgari ücretin genç istihdamı üzerinde olumlu ya da olumsuz etki yaptığına dair bir sonuca varılmamıştır.

Kanada’da bu konu üzerinde yapılan son çalışmalar, asgari ücretin genç istihdamı üzerinde negatif etkiler yarattığını tespit ederken; İngiltere’de yapılmış olan pek çok ampirik çalışma ise, asgari ücretin genç istihdamı üzerindeki olumsuz etkilerine rastlamamakla birlikte, pozitif etki yarattığına dair ortak bir görüş bildirmiştir.

Fransa’da bu konu ile ilgili tartışmalar günümüzde de devam etmekle birlikte son çalışmaların sonuçları, asgari ücret ile genç istihdamı arasında düşük oranlı bir korelasyon tespit etmiştir. Buna göre, asgari ücrette meydana gelen %1 ila 3.5 arasındaki bir artış, genç istihdamı üzerinde %10’luk bir azalma meydana getirmektedir.

Gelişmekte olan pek çok ülkede (Bosna Hersek, Çek Cumhuriyeti, Endonezya, Kenya) yapılmış olan pek çok çalışmada ise, asgari ücret ile genç istihdamı arasında negatif bir korelasyonun var olduğu tespit edilmiştir.

Genç işsizliği konusu ile ilgili çalışmaları bulunan Murat⁵⁷ ise, asgari ücret uygulamalarının genç işsizliği üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görüşünü bildirmektedir. Ona göre, ülke çapında tüm yaş grupları için aynı seviyedeki asgari ücretin uygulanması, yetişkin çalışanların istihdamını teşvik etmekle birlikte, toplu iş sözleşmelerinde vasıf, yaş, kıdem ve eğitim seviyesine bakılmaksızın tüm çalışanlar için uygulanan seyyanen ücret zamlarının da istihdam politikalarında gençlerin yerine yetişkinlerin tercih edilmesini teşvik etmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ve gözlemler ışığında genel ücret politikalarının daha çok kişilerin eğitim, vasıf, nitelik ve özellik seviyelerine göre şekillendiği ve dolayısıyla genç işsizliği üzerinde önemli etkiler yaratmadığı sonucuna varılabilir. Ancak, asgari ücretin genç işsizliği üzerinde negatif ya da pozitif etkiler yarattığına dair kesin bir yargıya varmak oldukça zordur.

⁵⁷ Murat, “Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye’de Gençlerin İşsizliği”, **a.g.e.**, s. 38.

3.2. Mikro Nedenler

Genç işsizliğine neden olan mikro nedenler arasında; gençlere özgü nitelikler ve eğitilmiş işsizler, gençlerin çalışma eğilimleri, gençlerin piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları ve etnik köken ve engellilik sayılabilir.

3.2.1. Gençlere Özgü Nitelikler ve Eğitilmiş İşsizler

II. Dünya Savaşı'ndan 1970'li yılların ortalarına dek gençlerin çok büyük bir bölümü, ortalama olarak 16 yaşında ve oldukça düşük niteliklere sahip iken okuldan ayrılmakta ve fazla nitelik gerektirmeyen meslek gruplarına yönelmekteydiler. Söz konusu dönemde okuldan ayrılanların çok küçük bir kısmı yüksek eğitimlerine devam etmekte ve kariyer fırsatlarını zorlamaktaydı. Ancak bu eğilim, 1990'lı yıllarda büyük oranda farklılaşmaya başlamıştır. Artık 16'lı yaşlarda iş hayatına atılan gençler değil; bunun yerine tam süreli öğrenciliği, farklı türde ve içerikte eğitim almayı, part-time çalışmayı ya da işsizliği tercih eden gençler ön plâna çıkmaya başlamıştır. Yukarıda eğitim sistemlerinin yetersizliği konusunda da değinildiği üzere, artık eğitim süreci ve bu sürecin sonunda kazanılan bilgi, beceri ve nitelikler gençler için daha önemli hale gelmiştir. Günümüzde gençler uzun süreler dâhilinde eğitimlerine devam etme isteğinde iken, işgücü piyasasına daha erken yaşlarda girenler ise daha düşük nitelikteki genç işgücünü oluşturmaya başlamıştır.⁵⁸

Tüm dünyada gençler arasında son eğilim, uzun süre eğitim sürecine devam etme isteği olmakla birlikte, üzerinde derin tartışmalar yaratan konuların başında da eğitilmiş işsizler gelmektedir. Eğitilmiş gençler genellikle, iş ya da meslek tercihlerini yaparken, kafalarındaki soru işaretlerini ortadan kaldırmak için zamana ihtiyaç duyarlar ve kendilerine uygun olarak tanımladıkları iş imkânlarıyla karşılaşınca dek işgücü piyasasının dışında kalmayı tercih ederler.⁵⁹ Aslında bu sorun, yalnızca gençlerin tercihleri sonucunda oluşmamakta, aynı zamanda yanlış eğitim ve işgücü politikalarının nihai bir sonucunu da teşkil etmektedir. Eğitilmiş işgücünü istihdam edebilecek

⁵⁸ Peter A. Kemp, "Young People and Unemployment: From Welfare to Workfare", **Youth Policy and Social Inclusion: Critical Debates with Young People**, Ed. Monica Bary, London, Routledge Pub., 2005, p. 113-114.

⁵⁹ J. Michael Orszag, Dennis Snower, "Youth Unemployment and Government Policy", **Journal of Population Economics**, Vol.: 12, 1999, p. 198.

kapasitede bir işgücü politikasına sahip olunursa, işgücü piyasasından uzak durulan süre de en asgari seviyeye indirilmiş olacaktır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve hatta bazı gelişmiş ülkelerde lisans eğitimi süresince, gençlere gerçekçi olmayan istihdam garantisi vaatleri verilmekte, hatta çoğu eğitim sürecinde üniversiteden mezun olunduğu takdirde kamu hizmetlerinde güvenilir ve kabul edilebilir bir işi elde etmeye garanti edilmiş bir göz ile bakılmaktadır.⁶⁰ İşte bu yaklaşım, gençleri zihinsel ve bedensel tembelliğe itmekte; onların çalışma hayatına bakış açılarında üniversite eğitimini tek ve önemli unsur olarak ön plâna çıkarmalarına yol açmaktadır. Eğitim sürecinin gençlere vereceği mesaj çok önemlidir. Bu mesaj, gençleri kolay bir şekilde tembelliğe itebileceği gibi; çok doğru bir şekilde ve olması gerektiği gibi verildiği takdirde araştırmaya, çalışmaya, gözlem yapmaya, değerlendirmeye sevk edecektir. Kısacası, eğitim süreci plânlanırken, gençlerin kendine has ayırt edici özellikleri unutulmamalıdır.

3.2.2. Gençlerin Çalışma Eğilimleri

Gençlerin, çalışma ile ilgili sergiledikleri tutum ve davranışların en başında, onların işten ayrılmaya yatkın olmaları gelmektedir. Yukarıda değinildiği üzere pek çok eğitilmiş genç, kendi yeteneklerine ve ilgi alanlarına uygun olarak nitelediği iş fırsatıyla karşı karşıya kalana dek işgücü piyasasının dışında kalmayı tercih ederken,⁶¹ daha az eğitim görmüş önemli bir kesim de çeşitli işleri deneyerek kendine en uygun işi bulmaya çalışır. Dolayısıyla, gençler arasındaki işgücü hareketliliği oldukça yüksek oranlarda gerçekleşmektedir. Bu durum, onların işsizlik sürelerinin artmasına neden olmakla birlikte, işverenlerin onlara karşı bakış açılarında da önemli bir olumsuzluk yaratmaktadır. Gençlerin sık sık iş değiştirmelerine neden olan diğer önemli faktörler ise, genelde daha düşük ücret almaya eğilimli olmaları ve çoğu zaman ailelerini destekleme ihtiyacı duymamalarıdır.⁶²

⁶⁰ Murat, “Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye’de Gençlerin İşsizliği”, **a.g.e.**, s. 34.

⁶¹ Torild Hammer, “Labour Market Integration of Unemployed Youth From a Life Course Perspective: The Case of Norway”, **International Journal of Social Welfare**, Vol.: 16, 2007, p. 255.

⁶² O’Higgins, **Youth Unemployment and Employment Policy: A Global Perspective**, **a.g.e.**, p. 40.

Gençlerin düşük ücretli işlerde yoğunlaşmasının da çok önemli iki sonucu bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, yaşları ilerledikçe ve evlilik, evden ayrılmak gibi bazı sebeplere bağlı olarak üzerlerindeki sorumluluklar arttıkça daha iyi imkânlar sunan işler aramak zorunda kalınması; bir diğeri ise, işten ayrılma olasılığı yüksek olan bir gence, işveren tarafından yeterli eğitim harcamasının yapılmayacağı gerçeğidir. İyi bir hizmet içi eğitim⁶³ almamış olarak işinden ayrılan genç işgücü ise nitelikli bir iş bulma sürecinde çok da fazla aktif olamayacaktır.

3.2.3. Gençlerin Piyasaya İlk Kez Giriş Yapıyor Olmaları

Gençlerin işgücü piyasalarına ilk kez giriş yapıyor olmaları, onları yetişkinlere oranla daha dezavantajlı bir konuma getirmektedir. Çünkü daha önce herhangi bir iş tecrübesine sahip olmayan gençlerin, sadece eğitim-öğretim hayatında öğrenmiş oldukları teorik bilgi ya da ailelerinden veya çevrelerinden edindikleri deneyimler ile bir işe yerleşmeleri çok kolay değildir. Eğitim düzeyinin görece yüksek olması, işverenler açısından muhakkak ki bir tercih sebebi olacaktır. Ancak yine de, iş hayatıyla ilgili herhangi bir tecrübe sahibi olmayan gençlerin gerek iş hayatına gerekse de icra edecekleri işe adaptasyon sağlamaları önemli bir süre alabilecektir.

Yukarıda belirtilen olumsuzluklardan ötürü işverenlerin yeni işçi alma ve istihdamın devamında genel olarak tercih ettikleri yol, deneyimsiz ve tecrübesiz olan gençler yerine uzmanlaşmış, yetişkin, olgun ve tecrübeli işçileri çalıştırma yönündedir. Pek çok kurumsal uygulamalarla birlikte gençler için nispeten daha sınırlı bir hale gelen iş fırsatları da işverenlerin böyle bir davranış kalıbı içerisine girmelerine neden olmaktadır. Bununla birlikte, İş Kanunları'nda genç işçilerin çalışma yaşı ile ilgili hükümleri de eğitim görmemiş ve nitelik olarak düşük seviyede bulunan gençlerin çalıştırılmaları işverenler açısından rasyonel bulunmamaktadır.⁶⁴

⁶³ Hizmet içi eğitim, “özel ve tüzel kişilere ait işyerlerinde belirli bir maaş veya ücret karşılığında işe alınmış ve çalışmakta olan bireylerin görevleri ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarını sağlamak üzere yapılan eğitimler”dir. Ayrıntılı bilgi için bkz., A. Haydar Taymaz, **Hizmet İçi Eğitim: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**, 3. bs., Ankara, TAKAV Vakfı Yayınları, 1997.

⁶⁴ Murat, “Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye’de Gençlerin İşsizliği”, **a.g.e.**, s. 35.

İşverenler, genç işçileri işe alma sürecinde sadece onların deneyimsiz ve tecrübesiz olmalarından değil, aynı zamanda işe alma süreçlerinin daha maliyetli olmasından kaynaklanan sebeplerden ötürü de yetişkin işçilere doğru yönelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunun işletme yapılarının tamamına yakın kısmının küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluştuğu ve bu işletmeler için genç işçi seçme sürecinin, geçmiş meslekteki başarılarını gösteren kayıtların bulunmaması ve işletmenin değişik testler yoluyla gençlerin işe uygunluğunun ölçülmesinin ek masraflar yaratacağı gibi sebeplerden ötürü, daha maliyetli bir yapı arz etmesi işverenlerin genç işgücünden ziyade yetişkinlere yönelmesini mecbur kılmaktadır. Bunun yanında, bu tür işletmelerin eğitime ayırabilecekleri payın oldukça düşük olması, onların daha az eğitilmiş olan gençlere değil de, daha eğitilmiş ve tecrübeli olan yetişkinlere yönelmesini sağlamaktadır.⁶⁵

İşverenler, işten çıkarmanın mecburi olduğu dönemlerde öncelikle gençleri işten çıkarmayı tercih etmektedirler. Böyle bir edimi işverenler açısından gerekli kılacak pek çok neden sayılabilir. Bunlardan bir tanesi, genç işçileri işten çıkarmanın yetişkin işçilere oranla daha düşük maliyetli olarak gerçekleşeceği gerçeğine dayanmaktadır. Çünkü tecrübesiz olmaları ve hizmet içi eğitim yatırımlarından oldukça düşük pay almaları sebebiyle, fırsat maliyeti açısından yetişkin işçilere göre oldukça düşük seviyede bulunmaktadırlar. İşverenlerin böyle bir eğilim içerisine girmesini sağlayan diğer bir etken ise, işletmelerde genellikle “son giren ilk çıkar” prensibinin belirlenmesi ve gençlerin de çalışma hayatına yeni giren ve sık sık iş değiştiren yüzler olması sebebiyle bu prensiple karşı karşıya kalmalarıdır. Ayrıca, iş güvencesi yasalarının genellikle bir hak kazanma süresi gerektirmekte olduğu ve işten çıkarma tazminatının işte kalınan süre ile orantılı olarak hesaplandığı gerçeğine dayanarak, işverenlerin genellikle kendilerine daha az yatırım yapıldığı ve yasalar tarafından daha az korunma kapsamı içerisinde bulunan gençleri işten çıkarma eğilimine girmeleridir.⁶⁶

⁶⁵ Barış Seçer, “Uluslararası Boyutuyla Genç İşsizliği ve Gençlere Yönelik İstihdam Politikaları”, **TİSK Akademi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2006, s. 83.

⁶⁶ Gündoğan, “Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları”, **a.g.e.**, s. 69.

3.2.4. Etnik Köken ve Engellilik

Genç işsizliğinin oluşumuna neden olduğu konusunda öne sürülen diğer etken hususlar, etnik köken ve engelliliktir. O'Higgins,⁶⁷ ABD'de 1995 yılında yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, siyahi gençler arasında %35.7 olarak tespit edilen işsizlik oranının beyaz gençler arasında %15.7 olarak gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu durum, siyahi gençler arasındaki işsizlik oranının beyaz gençlere oranla iki katından daha fazla olarak gerçekleştiğini ispatlar niteliktedir. Etnik kökenin genç işsizliği üzerindeki etkileri ile ilgili diğer bir örneklem ise İngiltere'dir. İngiltere'de 1996 yılında yapılan bir çalışmanın sonucuna göre, etnik azınlıklar arasında işsizlik oranı %17 iken, beyazlar arasında bu oran %7.7 olarak gerçekleşmiştir. ABD örneğinde olduğu gibi İngiltere örneğinde de görülen iki misli fark, etnik kökenin istihdam bağlamındaki olumsuz seyrini çok net bir biçimde ortaya koymaktadır. İşgücü piyasalarında istihdam edilme şansını yakalama fırsatını yakalamada önemli zorluklarla karşılaşan bir diğer grup ise engellilerdir. Pek çok çalışmanın engelli gençler ile ilgili olarak ortaya çıkardığı ortak sonuç, düşük işgücüne katılma oranları ve yüksek işsizlik oranlarıdır.

Genç işsizliğin oluşumuna neden olan etnik köken ve engellilik unsurlarından başka bu oluşumu tetikleyen birkaç unsur daha bulunmaktadır. Yoksul bir aileye sahip olan, toplumun işsizlik sorununa en fazla maruz kalan kesimlerinde yaşayan ve düzensiz bir aile geçmişi bulunan gençlerin de işsizlik sorunu ile daha fazla yüzleştiği genel kabul gören etkenlerdir.⁶⁸

4. GENÇ İŞSİZLİĞİNİN SONUÇLARI

Toplum içerisinde yaşayan bireyler, hem kendi hem de bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hayatlarını idame ettirebilmesi için çalışmak ve bu çalışmanın karşılığında bir ücret almak zorundadır. Bu, insan yaşamının hayatı boyunca sergilediği en önemli ve doğal rolü oluşturmaktadır. Kuşkusuz ki bu rol, bireyin zamanının ve enerjisinin çoğunu harcadığı ve dolayısıyla tüm yaşamını doğrudan etkileyecek bir rolü temsil etmektedir. Zaten, bu role hazırlanmak için beslenen istek, belirli bir işe ilgi duyma ve ulaşmak için

⁶⁷ O'Higgins, *The Challenge of Youth Unemployment*, a.g.e., p. 44.

⁶⁸ Gündoğan, *Genç İşsizliği*, a.g.e., s. 28.

harcanan çaba bu durumun en önemli göstergesidir. Bunun dışında, bireyin küçük yaşlardan itibaren geçen hazırlık dönemi ve bu uğurda harcanan potansiyel emek, yetişkinlik dönemlerinde işsiz kalma endişesi ya da bir işe sahip olmak ve bu işte başarılı olunduğunda hissedilen mutluluk ve haz, akabinde emeklilik sürecindeki üzüntü bu rolün ne kadar önemli olduğunu kanıtlar nitelikte pekiştiricilerdir.

Kişinin bir iş sahibi olması, söz konusu bireyin kimlik bunalımına son verecek, özgüveninin tam olmasını sağlayacak ve bunların yanında bağımsızlık ve kendine yeterli duygularını aşılacaktır. Bu denli önemli bir konuyu teşkil eden çalışma olgusu yerine işsizlik olgusu ile karşılaşıldığında ise, bunun çok önemli etkileri olacağını kestirmek şüphesiz ki zor olmayacaktır.⁶⁹ Özellikle çalışma hayatına adım atma sürecinde bulunan gençlerin olası bir işsizlik sorunuyla baş başa kalmaları, onlar üzerinde ekonomik olduğu kadar sosyal ve psikolojik olumsuzluklar da meydana getirecektir.⁷⁰

4.1. Ekonomik Sonuçlar

İşsizlik olgusu, öncelikli ve tahribatı en ağır etkilerini ekonomik olarak göstermekte ve söz konusu bu ekonomik tahribatlar da beraberinde önemli derecede sosyal ve psikolojik sorunları getirmektedir. Çalışmak, bir gelir güvencesi anlamına geldiğine göre, işsizlik olgusu da her şeyden önce bir gelir kaybı anlamına gelmektedir. Genç bir işgücü adayı, söz konusu güne kadar hiçbir işe girememiş ya da çalışmış olduğu işi kaybetmiş olabilir. Her iki durumda da genç işsiz, hem kendi hem de ailesi açısından gelir yokluğu çekecektir. Bu durum, genel anlamda işsizliğin özel anlamda da genç işsizliğin mikro ekonomik etkisini ortaya koymaktadır.

Genç işsizliğin yukarıda ifade edilen mikro etkilerinin yanı sıra, toplumun tamamını etkileyen makro ekonomik etkileri de vardır. Bunların en önemlilerinin başında; gençlerin çalışmaması sonucu üretime katılamamaları ve dolayısıyla ülke üretiminde önemli bir kayıp ve eksik istihdam meydana

⁶⁹ İlkay Savcı, “Genç İşsizliği: Eğitim ve İstihdamda Sorunlar, Çözüm Arayışları”, **TİSK Akademi**, Cilt: 2, Özel Sayı: 1, 2007, s. 93.

⁷⁰ İşsizlik sorununun gençler üzerinde yaratmış olduğu sonuçları daha detaylı bir şekilde görmek için bkz., Kasım Karataş, **Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları**, Ankara, Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No. 2, 1996.

getirmeleri gelmektedir.⁷¹ Gerçekten de, bir ülke nüfusunun en dinamik kesimini oluşturan kesimin yani gençlerin istihdam edilememesi, söz konusu ülkede çok önemli oranda üretim kaybı meydana gelmesini sağlayacaktır. Bu durumun tam tersi, yani gençlerin tamamının ya da tamamına yakın bir bölümünün istihdam edildiği düşünüldüğünde, ülke üretim hacminin de maksimum seviyelere doğru yol alacağı aşikârdır.

İşsizlik sigortasının yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde, genç işsiz sayısının artması, ülke ekonomilerine ve kamu maliyesine önemli oranda ek yük getirmektedir.⁷² Özellikle Türkiye gibi genç nüfusu fazla olan ülkelerde, söz konusu gençlere istihdam imkânlarının yaratılamaması, işsizlik sigortasına daha fazla başvuru olmasını sağlayacak ve bu doğrultuda da devletin gider kalemlerinde önemli bir artış sağlayacaktır.

Genç işsizlik olgusunun ekonomik anlamda önemli etkiler yarattığı alanlardan biri de, vergiler hususundadır. Genç işsizlik oranlarının yüksek olduğu ülkelerde, vergilerden elde edilecek olan gelirler de aynı oranda azalmaktadır. Çünkü vergi, çalışan ve çalışmasının karşılığında kazanç elde eden gerçek ve tüzel kişilerden alınan kesintilerdir. Devlet müessesesinin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin azalması sonucunda kamu maliyesi olumsuz anlamda etkilenmiş olacaktır.

Genel olarak işsizlik, özel olarak da genç işsizlik sorununun hem en önemli nedenlerinden hem de sonuçlarından birisi de, kayıt dışı istihdamdır.⁷³

⁷¹ H. Mehmet Taşçı, Burak Darıcı, “Türkiye’de İşsizliğin Mikro Veri İle Farklı Tanımlar Altında, Cinsiyet Ayırımına Göre Analizi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 28, Bahar 2009, s. 140.; Burcu Kümbül Güler, “İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi”, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası (Prof. Dr. Toker Dereli’ye Armağan Özel Sayısı)**, Cilt: 55, Sayı: 1, İstanbul, İÜ İktisat Fakültesi Yayını, 2006, s. 377.

⁷² Taşçı, Darıcı, **a.g.e.**, s. 140.

⁷³ Literatürde kayıt dışı istihdam ile ilgili olarak fikir birliğine varılmış bir tanımlamanın olmadığı görülmektedir. ÇSGB’nin tanımına göre kayıt dışı istihdam, “çalışanların ilgili kamu otoritelerine hiç bildirilmemesi veya eksik bildirilmesi nedeniyle vergi ve sosyal sigorta primleri gibi yasal yükümlülüklerden kaçınılması” iken, TÜİK’in benimsemiş olduğu tanım ise, “referans döneminde çalıştığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanlar” şeklindedir. Görüldüğü üzere, TÜİK’in tanımlaması oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu tanımın içerisine, kanunen kayıtlı olmalarına gerek olmayan ücretsiz aile işçileri, yevmiyeli çalışan işçiler, tarımda kendi adına ve hesabına çalışan düşük gelirli işçiler ve diğer işçiler de dâhil edilmiştir. Avrupa Komisyonu’nun yapmış olduğu tanıma göre ise, “üye ülkelerdeki sistemler göz önünde bulundurulduğunda doğaları gereği hukuka uygun

Bireyin işsiz kalması ya da işsiz kalma tehlikesini yaşaması, onun kayıt dışı çalışma şekillerine yönelmesini sağlayan gerekçelerin başında gelmektedir. Özellikle işsizlik sigortasının bulunmadığı ya da güçlü olmadığı ülkelerde kayıt dışı istihdam sorununun baş göstermesindeki en önemli nedenlerden biri olarak kabul edilen işsizlik, aynı zamanda kayıt dışı istihdamı oluşturan nedenlerin bir sonucunu da teşkil etmektedir. Genç işsizliğinin yoğun olarak görüldüğü ülkelerde genel eğilim, bu gençlerin kayıt dışı istihdam faaliyetlerine katıldıkları ve dolayısıyla düşük ücretlerle ve iş güvencesinden yoksun olarak çalıştıkları yönündedir.⁷⁴

Genç işsizliğinin neden olduğu daha pek çok ekonomik sonuç gösterilebilir. Üretici-tüketici dengesinin bozulması sonucu kişisel gelirlerin azalması ve gelir dağılımının bozulması,⁷⁵ tasarrufların azalması, sosyal güvenlik gelirlerinde önemli oranlarda kayıplar meydana gelmesi, sağlık harcamalarında artışlar oluşması ve gençlerin eğitimleri için ayrılan kaynakların israfı bunlardan bazılarıdır.⁷⁶

4.2. Sosyal Sonuçlar

İşsizlik olgusu her şeyden önce gelir kaybı anlamına geldiğinden dolayı öncelikli etkilerini ekonomik anlamda göstermektedir. Yapılan araştırmalar, genç işsizliğinin bu ekonomik etkilerinin yanında, çok önemli sosyal sonuçlar da meydana getirdiğini göstermektedir. Çünkü insan sosyal bir varlıktır ve dolayısıyla çevresinde meydana gelen her türlü oluşumla birebir etkileşim

olsalar dahi kamu otoritelerine bildirilmeyen ücretli aktivitelere kayıt dışı istihdam” denmektedir. Daha detaylı bilgi edinmek için bkz., ÇSGB, **19. Nolu Fesil Kapsamında AB Müktesebatının Kademeli Olarak Uyumlaştırılması, Yürürlüğe Konması ve Uygulanmasına İlişkin Eylem Planı**, Ankara, 2009.

⁷⁴ Tuncay Güloğlu, “The Reality of Informal Employment in Turkey”, **International Programs Visiting Fellow Working Papers**, 2005, s. 10-12, (Çevrimiçi) <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=intlvf>, 21 Ekim 2009.

⁷⁵ Tuncay Yılmaz, Fatma Fidan, Veli Karataş, “İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul, İ.Ü. Yayınları, 48. Kitap, 2004, s. 166.

⁷⁶ Bülent Pirler, “Genç İşsizliği Sorunu ve Çözmeye Yönelik Politikalar”, **TİSK Akademi**, Cilt: 2, Özel Sayı: 1, 2007, s. 148.

halindedir. Bu durum gençlerin kendilerine has yapısal özelliklerinden ötürü daha da önem kazanmaktadır.

İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmesi ve hayatını belirli bir düzene oturtabilmesi için gerekli bir sosyal faaliyet olan çalışma olgusu, bireylerin yaşamına çok önemli katkılarda bulunmaktadır. Çalışma azmi, hırsı ve isteği içerisinde bulunan genç bir bireyin bu olgudan yoksun olması, sosyal manada pek çok sorunun oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle bu sürecin uzun süreli ve yaygın olması, gençlerin topluma ve sisteme karşı kızgın ve öfkeli olmasına; dolayısıyla tepkili davranışlar göstermelerine neden olabilmektedir. Bu durum ise, gençlerden başlayarak toplumun çok geniş kitlelerine yayılacak toplumsal bölünme ve çatışmaya uygun bir zeminin doğmasına neden olacaktır.⁷⁷

İşsizlik durumuyla karşı karşıya kalan bir genç, kendisini başarısızlık ya da yenilgi durumuyla bağdaştırmaktadır. Bu da onun toplumdan uzaklaşmasına ve dolayısıyla sosyalleşme sürecine devam edip, yeni bir kimlik ve sosyal statü kazanmasına engel olmaktadır. Bu konu üzerinde yapılmış olan pek çok araştırma, kendisini toplumdan soyutlayan ve yabancılaşan gençlerin, önemli oranlarda suç işleme eğilimine girdiklerini göstermektedir. Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde artan oranlarda oluşum gösteren yer altı dünyası ya da ekonomisi olarak adlandırılabilir suç dünyası, bu gençler için adeta bir istihdam alternatifi olmaktadır. Bütün geleceklelerini ve hayatlarını tehlike altına atma pahasına kendilerini bu suç dünyasına dâhil eden gençler bir anlamda ülkelerin en önemli entelektüel sermayelerini kaybetmeleri manasına da gelmektedir.⁷⁸

İşsizliğin gençler üzerinde yarattığı önemli sosyal sonuçlardan bir tanesi de politik marjinalleşmedir. Genç işsizlerin istihdam edilenlere göre politik sisteme ve düzene daha az güvendikleri, politika süreci ile daha az ilgilendikleri ve konuştukları ve bununla birlikte yoğun olarak devrimci politik düşünceleri destekledikleri görülmektedir.⁷⁹

İşsizliğin yarattığı bunalım ve sıkıntı, gençlerin eski sosyal çevrelerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bu çevre genellikle, eski okul ve iş

⁷⁷ Yılmaz, Fidan, Karataş, **a.g.e.**, s. 166.

⁷⁸ Gündoğan, “Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları”, **a.g.e.**, s. 71.

⁷⁹ Seçer, **a.g.e.**, s. 84.

arkadaşlarıdır. Arkadaşlarının kendisine sürekli olarak içinde bulunduğu durumu hatırlatacağını zanneden genç, önceki sosyal yaşamı ile bağlarını koparma noktasına getirmektedir. Bu eski iş ve okul arkadaşlarının yerine genellikle tercih edilen yeni çevre, kendisiyle aynı sorunu paylaşan arkadaşlarının bulunduğu ortamlar olmaktadır. Bunun yanında, günümüzde pek çok genç, işsizliğin bu itici gücüyle birlikte, daha iyi iş olanağı ve gelecek beklentisiyle bulunduğu ülkeden uzaklaşma çabası içerisine girmektedir. Başlangıçta belirli bir süre için çıkılan bu yolculuk daha sonraları kalıcı hale gelmekte ve göç veren ülke için önemli bir değer kaybı oluşmasına neden olmaktadır.⁸⁰ Toplumsal anlamda meydana gelen ve farklı şekillerde görülebilen tüm bu asosyalleşme eğilimleri bir bütün olarak “sosyal dışlanma”yı⁸¹ beraberinde getirmektedir.⁸²

İşsizlik olgusuyla baş başa kalan gençlerin göstermiş oldukları diğer eğilimlerden bazıları aşırı uyku hali, internet salonları müdavimliği, alkol, sigara, uyuşturucu, ilaç gibi maddelerin yoğun kullanımı ve bunun sonucunda meydana gelen aile içi ilişkilerin zedelenmesi ve hatta şiddete varan davranışlarda bulunulması, yeni kimlik arayışlarına girilmesi ve bu doğrultuda hem kendisine hem de topluma zarar verebilecek çeşitli gruplara katılarak buralarda sosyal kabul görme tatminini yakalama arzusudur. Bunun yanında, uzun süreli işsizlik dönemlerinde gençlerin çok büyük bir kısmının çaresizlik psikolojisinin de etkisiyle, kendi eğitim ve niteliklerine uygun olmayan düşük

⁸⁰ Savcı, **a.g.e.**, s. 96.

⁸¹ Toplumsal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak da tanımlanabilecek sosyal dışlanmanın odak noktası, toplum içerisinde belirli kimse veya zümrelerin toplumsal bütünden ve özellikle de sermaye birikim sürecinden uzaklaşması ve ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan adil ölçülerde yararlanamamasıdır. Refah toplumu eleştirisinin ürünü ve nihai bir çıktısı olan sosyal dışlanma olgusu, belirli birey ya da grupların yapısal veya bir takım kişisel gerekçelere bağlı olarak fiziksel anlamda olmasa da sosyal katılım ya da sosyalleşme anlamında tamamen ya da kısmen içerisinde yaşadıkları toplumun dışında kalmaları ve söz konusu toplumdaki yurttaşlığa ilişkin üretim, tasarruf, siyasal ve sosyal yönlü eylemlere katılamamaları olarak tanımlanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Faruk Sapançalı, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma ve Toplum**, Cilt: 2005/3, Sayı: 6, 2005, s. 51-106.

⁸² Thomas Kieselbach, “Long Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion”, **American Journal of Community Psychology**, Vol.: 32, No: 1/2, Semtember 2003, p. 70-74.

ücretli, tehlikeli ya da çok kötü istihdam şartlarına haiz işlerde çalışmayı kabul ettikleri de görülmektedir.⁸³

Pek tabidir ki, işsizlik sürecinin gençler üzerinde yaratabileceği sosyal etkilerin tamamını burada belirtmek imkânsızdır. Önemli olan, bu olumsuz etkileri en aza indirgeyebilecek önlemlerin alınması ve gençlerin olumsuz yönlere kaymalarını engelleyecek bilinçlendirme seviyesinin kazandırılmasıdır. Bu çerçevede, gençleri mümkün olduğunca eğitim sistemi içerisinde tutmaya yönelik politikalar özümsemeli ve onların kendi bilgi, beceri ve niteliklerine uygun iş bulma sürecinde karşılaştığı sorunları en aza indirgeyecek ve geçici çözümler üretecek aktif istihdam tedbirleri alınmalıdır.

4.3. Psikolojik Sonuçlar

İşsizliğin gençler üzerinde yarattığı sonuçlardan sonuncusu ve belki de sağlık ile ilgili mahzurlar taşıdığından dolayı en önemlisi psikolojik sonuçlardır. Bir bireyin çalışması ve bu çalışması karşılığında hayatını idame ettirecek parayı kazanması, onun hem en temel hakkı hem de görevidir. Bu hakkı ve görevini yerine getiremeyen insanlar ve özellikle de gençler bir takım psikolojik farklılaşmaların içerisine girmektedirler. Bu psikolojik farklılaşmalar, işsizlik sürecinin uzun sürdüğü durumlarda yerini üzüntüye, gelecek korku ve endişesine bırakmaktadır.

İşsizlik ile psiko-sosyal durum üzerinde yapılmış olan pek çok araştırmanın sonucuna göre, işsiz kalan bir gencin genel olarak karşılaştığı psikolojik zararlar şunlardır:⁸⁴

- Kendilerine olan güvenlerini kaybetmeleri,
- Algılanan yeterlilik ve özyeterlilik düzeylerinde azalma meydana gelmesi,
- Hayattan tatmin olma duygularının azalması,
- Depresif duygularında artış meydana gelmesi,
- Stres düzeylerinin yükselmesi,

⁸³ Savcı, **a.g.e.**, s. 97.

⁸⁴ Güler, **a.g.e.**, s. 377.

- Genel sağlık durumlarında önemli bir düşüş yaşanması,
- Umutsuzluk ve çaresizlik psikolojilerine kapılmaları,
- İçine kapanma ve yalnızlık duygusunu yoğun olarak hissetmeleri,
- Kendilerine olan saygılarının zedelenmesi,
- İntihar eğilimlerinin gözlenmesi.⁸⁵

İşsiz gençlerde, çalışanlara oranla daha fazla beklenebilecek psikolojik rahatsızlıkların başlıcaları; depresyon, somatik rahatsızlıklar, aşırı kaygı ve endişe, diğer insanlara yönelik düşmanca tutumlar ve paranoyadır.⁸⁶

Görüldüğü üzere, işsizliğin gençler üzerinde ekonomik olduğu kadar çok önemli sosyal ve psikolojik etkileri de bulunmaktadır. İnsanların çalışır durumda iken sahip oldukları hayatın kalitesi, işsiz duruma düştükten sonra gerek ekonomik gerekse de sosyal ve psikolojik olarak azalmaktadır. Aşağıdaki tablo işsizlik öncesi ve işsizlik dönemi içerisinde bir genç bireyin durumunu gözler önüne sermektedir.

Tablo 5: İşsizlik Öncesi ve İşsizlik Dönemi Temel Değişimler

İşsizlik Öncesi	İşsizlik Dönemi
Gelirin Varlığı	Gelirin Yokluğu
İş Kimliği ve Statü	Statü Kaybı
Gelişmiş Sosyal İlişki	Yetersiz Sosyal İlişki
Kolektif çaba ve amacın bir parçası olma	Belirsizlik ve tekil amaç (iş bulma)
Ekonomik ve sosyal nitelikli aktivitelere katılım	Sosyal aktivitelerden kaçış
Düzenli bir yaşam	Düzensiz ve plansız bir yaşam
Psikolojik ve fiziksel sağlık	Psikolojik ve fiziksel değişiklikler
Yaşam sevincinin varlığı	Yaşam sevincinin yitirilmesi

Kaynak: Tuncay Yılmaz, Fatma Fidan, Veli Karataş, “İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, İ.Ü. Yayınları, 48. Kitap, İstanbul, 2004, s. 169.

⁸⁵ Yılmaz, Fidan, Karataş, **a.g.e.**, s. 167-168.

⁸⁶ Güler, **a.g.e.**, s. 377.

Tablo 5’de de görüldüğü üzere, çalışıyor durumda iken gerek ekonomik, gerek sosyal gerekse de psikolojik açıdan olumlu özellikler barındıran bir genç, işini kaybettiği ya da henüz hiçbir işte çalışamayarak işsiz durumda bulunduğu dönemlerde son derece olumsuz özellikleri barındırmaktadır. İşsizlik dönemi içerisindeki genç birey, ekonomik anlamda gelir yokluğunun yanında, sosyal statü ve ilişki çerçevesinde de yoksun ve yetersiz kalmaktadır. Bunların haricinde, bireyin hayatındaki belirsizlik ve tek amacının bir iş bulup çalışma olması onun sosyal yaşantısına darbe vuran en önemli özelliklerinden biri olarak ön plâna çıkmaktadır. Kendisine güvenini kaybeden genç birey, sosyal çevresinden ve sosyal aktivitelere katılmaktan sürekli olarak kaçarken, hayatını belirli bir düzen içerisinde de yaşayamamaktadır. Bu sosyal etkilerin yanında psikolojik ve fiziksel değişimler baş göstermekte ve tüm bu olumsuz etkiler bir anlamda onun yaşama sevincini yitirmesine neden olmaktadır.

SONUÇ

Günümüzde gerek gelişmekte olan ve gerekse de gelişmiş pek çok ülkenin karşılaşmış olduğu sosyal sorunların başında işsizlik gelmektedir. Çalışma olgusundan yoksunluk anlamına gelen işsizlik, özellikle bazı gruplar açısından çok daha kompleks ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu gruplar arasında en fazla öne çıkanlar arasında ise kuşkusuz ki gençler, birinci sırayı almaktadır. 15-24 yaş grubu olarak kabul edilen gençler arasında yaygınlaşan işsizlik, bugün tüm dünyanın üzerinde durduğu ve sorunun çözümüne yönelik politikalar üretmeye çalıştığı bir alan haline gelmiştir. Çalışma hayatına ilk kez adım atacak olan gençlere, uygun iş olanaklarının yaratılamaması sorunu, pek çok nedene dayanmakla birlikte; çok önemli sonuçlara da yol açmaktadır.

Genel olarak gençler arasında işsizliğe neden olduğu ileri sürülen pek çok argüman bulunmaktadır. Bu çalışmada, bu konu ile ilgili derinlemesine bir literatür taraması yapılmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda ikili bir ayrıma gidilmiştir. Bu nedenlerden bazıları ülkelerin işgücü piyasalarına yönelik yapı, özellik ve uygulamaları ile ilişkilendirilebilen makro nedenler; bazıları ise daha çok gençlerin ve bazı durumlarda da işverenlerin bireysel özellikleri ve davranış kalıpları ile ilişkilendirilebilen mikro nedenlerdir.

Genç işsizliğini oluşturan makro nedenler arasında en fazla öne çıkanlar; toplam talepte meydana gelen daralmalar, ekonomik durgunluk ve krizler, genç

nüfusun büyüklüğü, yaş ve cinsiyet özellikleri gibi demografik faktörler, sorunun çözümüne yönelik uygulanan işgücü piyasası politikalarının yetersizlik göstermesi, uygulanan ücret politikalarının genç işçi alımında yarattığı dezavantajlı durumlar ve belki de bunlardan daha da önemli olmak üzere eğitim sistemlerinin genç istihdamı yaratmadaki başarısızlıklarıdır. Mikro nedenler arasında ise; gençlere özgü niteliklerin ve çalışma eğilimlerinin farklılıklar göstermesi ve uzun süre eğitimde kalma isteği, işverenlerin ilk kez piyasaya giriş yapıyor olan gençlere bakış açısı, gencin sahip olduğu etnik kökenin kişiyi bazı durumlarda dezavantajlı konuma getirmesi ve engellilik gibi önemli sıkıntılar bulunmaktadır.

Ortaya çıkış nedenleri ile birlikte bu denli önem arz eden bir sorunun, çok önemli sonuçlarının olması şaşırtıcı değildir. İşsiz kalan bir genç, kendi açısından önemli bir gelir kaybına uğrarken, ülke ekonomisi açısından da önemli bir üretim kaybının meydana gelmesine neden olmaktadır. Öncelikli olarak görülen bu ekonomik sonuçlardan başka, gencin kendisini toplumdan soyutlaması, yabancılaşması, politik marjinalleşme eğilimi içerisine girmesi ya da bunlardan da kötü olmak üzere, istenmeyen davranış kalıplarına bürünüp suç işleme eğiliminin artması gibi çok önemli sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Ekonomik ve sosyal sonuçlarından başka, işsiz kalan bir gencin özellikle sağlık ile ilgili çok önemli sıkıntılar yaşayabildiği ve beraberinde psikolojik sorunların da geldiği ortadadır.

KAYNAKÇA

- AKYİĞİT, Ercan; **Yeni Mevzuata Göre Hazırlanmış İş Hukuku**, 3. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003.
- BEDİR, Eyüp; “Yirmibirinci Yüzyılda İstihdamın Artan Önemi ve Eğitim-İstihdam İlişkisi”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi Özel Sayısı**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2002, s. 53-64.
- BİRCAN, İsmail; “Eğitim ve İstihdam”, **Demokratik Eğitim Kurultayı Bireysel Bildirgeler Kitabı**, Ankara, Eğitim-Sen, 2-6 Şubat 1998, s. 559-570.
- BREEN, Richard; “Explaining Cross-national Variation in Youth Unemployment: Market and Institutional Factors”, **European Sociological Review**, Vol.: 21, Number: 2, April 2005, p. 125-134.
- CAROLEO, Floro Ernesto - Francesco Pastore; “A Note On Youth Unemployment in EU”, **Annals of the University of Petroşani, Economics**, Vol.: 7, 2007, p. 37-52.

- ÇELİK, Nuri; **İş Hukuku Dersleri**, 16. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2003.
- ÇSGB, **19. Nolu Fasıll Kapsamında AB Müktesebatının Kademeli Olarak Uyumlaştırılması, Yürürlüğe Konması ve Uygulanmasına İlişkin Eylem Planı**, Ankara, 2009.
- DE GOEDE, Martijn vd.; “Family Problems and Youth Unemployment”, **Adolescence**, Vol.: 35, No: 139, Fall 2000, p. 587-601.
- DEMİR, Fevzi; **Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku Uygulaması**, 3. bs., İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2003.
- DOĞAN, İsmail; **Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar**, 6. bs., Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2004.
- DPT, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**, Ankara, DPT Yayınları No. 2174, 1989.
- DPT, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**, Ankara, DPT Yayınları No. 1974, 1985.
- DPT, **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, DPT Yayınları, 2006.
- DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)**, Ankara, DPT Yayınları No. 1664, 1979.
- DPT, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**, Ankara, DPT Yayınları, 1967.
- DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, DPT Yayınları, 2000.
- DPT, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)**, Ankara, DPT Yayınları No. 1272, 1973.
- DPT, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**, Ankara, DPT Yayınları, 1995.
- ERİŞAH Arıcan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, İstanbul, Derin Yayınları, Yayın No. 6, 2002.
- Gedik Yatırım, **Ekonomide Durgunluk (Resesyon) Dönemleri: ABD ve Türkiye Örnekleri**, s. 2, (Çevrimiçi) http://www.gedik.com/Analiz/Resesyon_Donemleri.pdf, 8 Nisan 2009.
- GHELLAB, Youcef; **Minimum Wages and Youth Unemployment**, Employment and Training Papers 26, Geneva, ILO Pub., 1998, s. 9.
- GÜLER, Burcu Kümbül; “İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi”, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası (Prof. Dr. Toker Dereli’ye Armağan Özel Sayısı)**, Cilt: 55, Sayı: 1, İstanbul, İÜ İktisat Fakültesi Yayını, 2006, s. 373-394.

- GÜLOĞLU, Tuncay; “The Reality of Informal Employment in Turkey”, **International Programs Visiting Fellow Working Papers**, 2005, s. 10-12, (Çevrimiçi) <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu>, 21 Ekim 2009.
- GÜNDOĞAN, Naci; “Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 54, Sayı: 1, 1999, s. 63-79.
- GÜNDOĞAN, Naci; **Genç İşsizliği**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayın No. 1320, 2001.
- HAMMER, Torild; “Labour Market Integration of Unemployed Youth From a Life Course Perspective: The Case of Norway”, **International Journal of Social Welfare**, Vol.: 16, 2007, p. 249-257.
- ILO, **Child Labour Statistics**, Report III, 18th International Conference of Labour statisticians, Genova, 24 November – 5 December 2008.
- ILO, **Employing Youth: Promoting Employment – Intensive Growth**, Report for the Interregional Symposium on Strategies to Combat Youth Unemployment and Marginalization, 13-14 December 1999, International Labour Office, Geneva, 1999.
- ILO, **Global Employment Trends for Youth 2006**, Geneva, ILO Pub., 2006.
- ILO, **Global Employment Trends For Youth 2008**, Geneva, ILO Pub., 2008.
- ILO, **Global Employment Trends for Youth 2008**, Geneva, ILO Pub., 2008.
- ILO, **Global Employment Trends For Youth 2010: Special Issue on the Impact of the Global Economic Crisis on Youth**, Geneva, ILO Pub., 2010.
- ILO, **The End of Child Labour: Within Reach**, Report of The Director-General, Global Report Under The Follow-Up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, Repot I, (B), International Labour Conference, 95th Session 2006, International Labour Office, Geneva, 2006.
- İÇLİ, Gönül; “Eğitim, İstihdam ve Teknoloji”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 9, Yıl: 2001, s. 65-71.
- KARABULUT, Özcan; **Türkiye’de Çalışan Çocuklar**, İstanbul, Çözüm Yayıncılık, 1996.
- KARAMAN, Banu - Melih Özçalık, “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2007, s. 25-42.
- KARATAŞ, Kasım; **Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları**, Ankara, Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No. 2, 1996.

- KEMP, Peter A.; “Young People and Unemployment: From Welfare to Workfare”, **Youth Policy and Social Inclusion: Critical Debates with Young People**, Ed. Monica Bary, London, Routhledge Pub., 2005, p. 113-128.
- KİESELBACH, Thomas; “Long Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion”, **American Journal of Community Psychology**, Vol.: 32, No: 1/2, Semtember 2003, p. 69-76.
- KORENMAN, Sanders - David Neumark; **Cohort Crowding and Youth Labor Markets: A Cross – National Analysis**, NBER Working Paper No. 6031, Cambridge.
- KURTARAN, Yörük - Gülesin Nemutlu - Nurhan Yentürk, “Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle”, **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**, Der., Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu, 1. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayın No. 205, 2008, s. 3-20.
- LOUGHLIN, Catherine - Julian Barling, “The Nature of Youth Employment”, **Young Workers: Varieties of Experience**, Ed. Julian Barling, E. Kevin Kelloway, Washington Dc, American Psychological Assoc., 1999, p. 17-36.
- MULLER, Walter; “Education and Youth Integration into European Labour Markets”, **International Journal of Comperative Sociology**, Vol.: 46, 2005, p. 461-485.
- Murat, Sedat; “Gençlerin İşsizliğine Genel Bir Bakış”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul, İÜ Yayın No. 3867, 40. Kitap, 1995, s. 175-194.
- MURAT, Sedat; “Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye’de Gençlerin İşsizliği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.
- O’HIGGINS, Niall; **The Challenge of Youth Unemployment**, Employment and Training Papers 7, Geneva, ILO Pub., 1997.
- O’HİGGİNS, Niall; **Youth Unemployment and Employment Policy: A Global Perspective**, Geneva, ILO Pub., 2001.
- ORSZAG, J. Michael - Dennis Snower; “Youth Unemployment and Government Policy”, **Journal of Population Economics**, Vol.: 12, 1999, p. 197-213.
- ÖZMEN, Remzi; **Notlu-Gerekçeli-Karşılaştırmalı İş Kanunu ve İlgili Mevzuat**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003.
- PIOTRKOWSKİ, Chaya S. - Joanne Carrubba, “Child Labour and Exploitation”, **Young Workers: Varieties of Experience**, Ed. Julian Barling, E. Kevin Kelloway, Washington Dc, American Psychological Assoc., 1999, p. 129-157.
- PİRLER, Bülent; “Genç İşsizliği Sorunu ve Çözmeye Yönelik Politikalar”, **TİSK Akademi**, Cilt: 2, Özel Sayı: 1, 2007, s. 147-156.

- RUSSELL, Helen - Philip J. O'Connell, "Getting A Job in Europe: The Transition From Unemployment to Work Among Young People in Nine European Countries", **Work, Employment; Society**, Vol.: 15, No: 1, 2001, p. 1-24.
- SAPANCALI, Faruk; "Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri", **Çalışma ve Toplum**, Cilt: 2005/3, Sayı: 6, 2005, s. 51-106.
- SAVCI, İlkyay; "Genç İşsizliği: Eğitim ve İstihdamda Sorunlar, Çözüm Arayışları", **TİSK Akademi**, Cilt: 2, Özel Sayı: 1, 2007, s. 87-108.
- SEÇER, Barış; "Uluslararası Boyutuyla Genç İşsizliği ve Gençlere Yönelik İstihdam Politikaları", **TİSK Akademi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2006, s. 78-97.
- SÜBİDEY Togan, "Dünyada Küresel Kriz ve İşsizlik", **TİSK İşveren**, Aralık 2008, (Çevrimiçi)<http://www.tisk.org.tr/isveren>, 17 Nisan 2009.
- ŞEN, Murat; **Türkiye Cumhuriyeti'nin Onayladığı İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Alanındaki Çok Taraflı Uluslararası Sözleşmeler**, Ankara, TÜHİS Yayın No. 41, 2003.
- ŞİŞMAN, Yener; "Sosyal Politika Açısından Türkiye'de Çocuk ve Genç İşgücü", **Kamu-İş**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, s. 2-34.
- TAŞÇI, H. Mehmet - Burak Darıcı; "Türkiye'de İşsizliğin Mikro Veri İle Farklı Tanımlar Altında, Cinsiyet Ayrımına Göre Analizi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 28, Bahar 2009, s. 139-159.
- TAYMAZ, A. Haydar; **Hizmet İçi Eğitim: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**, 3. bs., Ankara, TAKAV Vakfı Yayınları, 1997.
- TÜİK, **İşgücü İstatistikleri**, (Çevrimiçi), <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo>, 16 Nisan 2009.
- United Nations, **World Youth Report 2005: Young People Today, and in 2015**, United Nations Pub., October 2005.
- UŞAN, Fatih; "Çıracılık Alanında Yapılan Son Değişikliklerin Değerlendirilmesi", **Çimento İşveren**, Cilt: 17, Sayı: 1, Ocak 2003, s. 19-29.
- WEBER, Bernhard A.; "The Link Between Unemployment and Returns to Education: Evidence from 14 European Countries", **Education + Training**, Vol.: 44, No: 4/5, 2002, p. 171-178.
- WHITE, Simon - Peter Kenyon; **InFocus Programme on Skills, Knowledge and Employability: Enterprise-Based Youth Employment Policies, Strategies and Programmes**, (Skills Working Paper No 1), Geneva, ILO Pub., 1999.
- WILLIAMSON, Howard; **Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice**, Strasbourg, Council of Europe Pub., October 2002.
- World Bank, **World Development Report 2007: Development and the Next Generation**, Washington DC, The World Bank Pub., 2006.

YILMAZ, Tuncay - Fatma Fidan, Veli Karataş, “İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul, İ.Ü. Yayınları, 48. Kitap, 2004, s. 163-183.

4857 Sayılı İş Kanunu

Avrupa Sosyal Şartı

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün İstihdam Politikasıyla İlgili 122 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi